

Högnivågruppen för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald

Undergruppen för jämlikhetsdata

Vägledning om insamling och användning
av jämlikhetsdata baserade på ras eller etniskt ursprung

EUROPEISKA KOMMISSIONEN

Generaldirektoratet för rättsliga frågor och konsumentfrågor

Direktorat D – Lika möjligheter, jämställdhet och unionsmedborgarskap

Enhet D1 – Åtgärder mot diskriminering och samordning av romska frågor

Europeiska kommissionen

B-1049 Bryssel

Vägledning om insamling och användning av jämlighetsdata baserade på ras eller etniskt ursprung

Kommissionen vill tacka FRA för byråns omfattande bidrag vid utarbetandet av denna vägledning, på grundval av dess omfattande kunskaper och expertis

Manuskriptet färdigställdes i september 2021

PDF	ISBN 978-92-76-40983-0	doi: 10.2838/075113	DS-01-21-144-SV-N
-----	------------------------	---------------------	-------------------

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2021

© Europeiska unionen, 2021

Vidareutnyttjandet av Europeiska kommissionens handlingar regleras av kommissionens beslut 2011/833/EU av den 12 december 2011 om vidareutnyttjande av kommissionens handlingar (EUT L 330, 14.12.2011, s. 39). Om inget annat anges är det tillåtet att vidareutnyttja denna handling inom ramen för licensen Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Detta innebär att vidareutnyttjande är tillåtet förutsatt att källa anges på lämpligt sätt liksom eventuella ändringar.

Vägledning om insamling och användning av jämlikhetsdata baserade på ras eller etniskt ursprung

Innehåll

Ingress	7
Vägledningens bakgrund och syfte	8
Behov av uppgifter för välgrundade politiska beslut	9
Om begreppet "ras eller etniskt ursprung"	10
Vad är jämlikhetsdata?	11
Vägledningens syfte och utformning	12
1. Kartlägga befintliga datakällor som ger information om ras eller etniskt ursprung (inbegripet de kategorier som tillämpas och de underliggande definitionerna)	14
Bakgrund	14
Riktlinjer	14
Exempel på nationell praxis	16
2. Genomföra en behovsbedömning avseende (potentiella) användare av data uppdelade efter ras eller etniskt ursprung	17
Bakgrund	17
Riktlinjer	17
Exempel på nationell praxis	18
3. Anpassa definitioner, klassificeringar och kategoriseringar som hänför sig till ras eller etniskt ursprung och integrera allmänna data om ras eller etniskt ursprung i EU-undersökningar och nationella undersökningar	20
Bakgrund	20
Riktlinjer	20
Exempel på nationell praxis	22
Exempel på strategier från likabehandlingsorgan för att förbättra harmoniseringen	24
4. Insamling och användning av jämlikhetsdata i full överensstämmelse med EU:s allmänna dataskyddsförordning och nationella dataskyddsregler	24
Bakgrund	25
Riktlinjer	25
Exempel på nationell praxis	27
5. Hur ska insamlingen av information om självidentifiering på grundval av "ras eller etniskt ursprung" göras	27
Bakgrund	27
Riktlinjer	28

Exempel på nationell praxis	31
Exempel från undersökningar från byrån för grundläggande rättigheter (FRA)	33
6. Användning av information som baseras på indikatorer vid insamling av uppgifter om ras eller etniskt ursprung (om självidentifiering inte är möjlig)	35
Bakgrund	35
Utmaningar	36
Riktlinjer	37
Exempel på nationell praxis	37
7. Insamling av uppgifter om diskriminering på grund av etniskt ursprung/ras inom centrala områden i livet	38
Bakgrund	39
Riktlinjer	39
Exempel på nationell praxis	41
Exempel från FRA:s undersökningar	42
8. Tillhandahålla tillräckliga budgetmedel för regelbundna undersökningar för insamling av jämlikhetsdata om ras/etniskt ursprung, särskilt när det inte är möjligt att samla in administrativa uppgifter	43
Bakgrund	43
Riktlinjer	43
Exempel på nationell praxis	44
Ytterligare etiska överväganden avseende insamling av uppgifter baserade på ras eller etniskt ursprung	45

Ingress

”Europeiska unionen förkastar de teorier som försöker slå fast att det finns olika människoraser. Användningen av termen ’ras’ [...] innebär inte ett accepterande av sådana teorier”¹.

Ras och/eller etniskt ursprung är **sociala konstruktioner** och därför är de svaga indikatorer för mänsklighetens genetiska mångfald². Medan vissa individer själva kan identifiera sig som ”vita” eller ”svarta” formas rasism och rasdiskriminering eller etnisk diskriminering ofta av hur samhället kategoriserar individer i rasrelaterade termer.

Idéer om ras tillskrivs ofta eller påtvingas människor, och individer eller grupper kan tillskrivas en viss ras av andra på sätt som inverkar negativt på deras erfarenheter och hur de behandlas. Den sociala konstruktionen av ras skiljer sig från, men kan överlappa med hur människor själva identifierar sig, vilket kan vara mycket mer varierat och komplicerat³.

I [FN:s principer och rekommendationer om folk- och bostadsräkningar med anknytning till etnicitet](#) (punkt 4.184.) ges etnicitet en vid definition som ett begrepp som bygger på en gemensam uppfattning om historia och territoriellt ursprung (regionalt och nationellt) för en etnisk grupp eller ett samhälle samt på kulturella särdrag såsom språk eller religion. Intervjupersonernas uppfattning eller åsikter om etnicitet, medvetenhet om sin familjebakgrund, antalet generationer som de har tillbringat i ett land och hur lång tid som förflutit sedan invandringen utgör samtliga möjliga faktorer som påverkar rapporteringen av etnicitet i en folkräkning. Etnicitet har flera dimensioner och utgör snarare en process än ett statistiskt koncept, och därför bör behandlingen av etnisk klassificering göras med rörliga gränser.

I EU:s [rambeslut om rasism och främlingsfientlighet](#) anges att ”härstamning” bör ”[...] hänföra sig huvudsakligen till personer eller grupper av personer som härstammar från personer som kan identifieras genom vissa särdrag (som ras eller hudfärg) utan att samtliga av dessa särdrag nödvändigtvis finns kvar”.

I enlighet med tillämplig EU-lagstiftning⁴ hänvisar denna vägledning till ”ras eller etniskt ursprung” med respekt för att det utgör

- en orsak till diskriminering.

I linje med praxis som har etablerats i vissa länder och EU-medlemsstater – som använder kategorin ”ras eller etniskt ursprung” för statistiska ändamål, bland annat för att belysa diskriminering och ojämlikhet – hänvisar denna vägledning vidare till ”ras eller etniskt ursprung” på följande sätt:

- I egenskap av en generisk statistisk (analytisk) kategori som möjliggör en uppdelning av data för att bedöma jämlikheten i samhället.

¹ [Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung](#), skäl 6. Se även [EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025](#), s.1.

² Se Yudell M. m.fl., (2016), [”Taking race out of human genetics”](#), *Science* 351 (6273): 564–565 och Zack, N. (2018), [”Social Construction and Racial Identities”](#) i Zack, N., *Philosophy of Race. Palgrave Philosophy Today*. Palgrave Macmillan, Cham.

³ Delstaten Ontarios regering (2018), [Data Standards for the Identification and Monitoring of Systemic Racism](#). Anti-Racism Data Standards – Order in Council 897/2018.

⁴ [Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung](#) (likabehandlingsdirektivet) samt artiklarna 10 och 19 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

- I egenskap av en aspekt av en persons självidentifiering och etniska tillhörighet, dvs. som en personlig egenskap.

För att möjliggöra välgrundade politiska val för att motverka diskriminering och främja likabehandling behöver lagstiftare och beslutsfattare uppgifter om människors sociala ställning och erfarenheter av rasism och diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung.

Införandet av kategorier som "ras eller etniskt ursprung" i officiell statistik medför dock en risk för att sådana kategorier återges i socialt hänseende och används för att sätta felaktiga etiketter på människor⁵. Detta kan få negativa konsekvenser för medlemmar i vissa sociala grupper, eftersom en sådan social kategorisering kan stödja fördomsfulla (potentiellt stereotypa) systematiska övertygelser⁶.

För att hantera detta bör den övergripande principen om att *inte orsaka skada* som baseras på mänskliga rättigheter alltid vara vägledande vid användningen av statistiska (analytiska) kategorier för datainsamling eller för uppdelning av data, såsom FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) har föreslagit i sin [mänskiorättsbaserade strategi för data](#).

Principen om att *inte orsaka skada* innebär att **ingen datainsamlingsverksamhet bör skapa eller förstärka befintlig diskriminering, fördomar eller stereotyper** och att de insamlade uppgifterna bör användas för att gynna de grupper som de beskriver och samhället som helhet.

I denna vägledning erkänns och bekräftas därför OHCHR:s mänskiorättsbaserade strategi för data och den uppsättning principer som hänför sig till deltagande, uppdelning av data, självidentifiering, öppenhet, integritet och ansvarsskyldighet som fastställs där⁷.

Vägledningens bakgrund och syfte

Jämlikhetsdata är nödvändiga för att bedöma situationen för etniska minoriteter och andra grupper grundade på ras och på så sätt effektivt kunna bekämpa rasism och strukturella ojämlikheter⁸. Uppgifterna synliggör arten av diskriminering och ojämlikhet och dess omfattning⁹ och ger underlag för evidensbaserat beslutsfattande. När jämlikhetsstatistik samlas in regelbundet och systematiskt gör den det möjligt för medlemsstaterna att bedöma att antidiskrimineringslagstiftningen tillämpas på ett

⁵ Två punkter måste uppmärksammas i detta avseende: a) det är inte möjligt att begränsa språkanvändningen till informerade kommunikatörer i ett samhälle och b) kommunikatörernas medvetna avsikter är inte de enda faktorer som formar ett koncept eller en kategoris sociala betydelse.

⁶ Liberman, Z. m.fl. (2017), "[The origins of social categorization](#)", *Trends in Cognitive Sciences*, vol, 21, utgåva 7, s. 556–568.

⁷ Det bör dock inte finnas något generellt förbud mot att offentliggöra data som kan framställa vissa grupper på ett negativt sätt när det är frågan om metoder som strider mot människors värdighet och rättigheter. Till exempel skulle offentliggörande av data om kvinnlig könsstympning kunna ses som en förstärkning av befintliga stereotyper från vissa grupper där denna praxis äger rum, men den är även gynnsam för samhället och berörda kvinnors och flickors rättigheter. Uppgiftsinsamlare och andra ansvariga berörda parter måste agera ansvarsfullt när de presenterar och tolkar sådana data.

⁸ I [rådets rekommendation om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet](#) definieras systematisk eller strukturell diskriminering som "diskriminering i form av ojämlikhet som är en följd av lagstiftning, politik och praxis, inte avsiktligt utan på grund av olika institutionella faktorer i samband med att lagstiftning, politik och praxis utformas, genomförs och ses över" (s. 20).

⁹ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#). Yttrande. Luxemburg: Publikationsbyrå.

korrekt sätt, övervaka efterlevnaden av skyldigheter rörande mänskliga rättigheter och följa de framsteg som görs för att uppnå målen för jämlikhet – vilka fastställts i EU:s instrument för ekonomisk styrning såsom den [europeiska planeringsterminen](#) eller i globala agendor såsom [FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling](#).

Så här långt tillämpar få länder omfattande system eller har en samordnad strategi för att samla in och använda jämlikhetsdata för att upptäcka ojämlikheter som grundas på ras eller etniskt ursprung. Om sådana uppgifter finns tillgängliga är de ofta inte aktuella eller inte jämförbara över tid och mellan geografiska regioner. De har ofta en begränsad räckvidd och är inte allmänt tillgängliga på ett transparent sätt.

Som ett erkännande av detta inrättade EU:s högnivågrupp för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald 2018 en undergrupp för jämlikhetsdata (*undergruppen*) för att stödja medlemsstaternas ansträngningar att förbättra insamlingen och användningen av jämlikhetsdata. Den gav Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) i uppdrag att underlätta undergruppens arbete, i överensstämmelse med byråns mandat att utveckla metoder och standarder för att förbättra jämförbarheten, objektiviteten och tillförlitligheten av jämlikhetsdata på europeisk nivå¹⁰.

Hittills har undergruppen utarbetat

- en uppsättning [icke-bindande riktlinjer för insamling och användning av jämlikhetsdata](#),
- ett [kompendium med lovande praxis för insamling av jämlikhetsdata](#) som genomförts på nationell nivå,
- ett [diagnostiskt kartläggningsverktyg](#) för att hjälpa medlemsstaterna att kartlägga befintliga källor till jämlikhetsdata och identifiera luckor.

Under 2020 förlängdes undergruppens mandat till 2025 för att stödja kommissionens insatser för att genomföra en konsekvent strategi för insamling av jämlikhetsdata med avseende på data uppdelade efter ras eller etniskt ursprung. För att uppnå detta mål enades undergruppen om att utarbeta en praktisk vägledning för medlemsstaterna för att förbättra insamlingen av data uppdelade efter ras eller etniskt ursprung.

Behov av uppgifter för välgrundade politiska beslut

”Målet bör vara att medlemsstaterna, med full respekt för sina nationella förhållanden, gör framsteg mot insamling av uppgifter uppdelade efter ras eller etniskt ursprung för att man ska kunna få en bild av såväl subjektiva erfarenheter av diskriminering och repressalier som av rasismens och diskrimineringens strukturella aspekter. Dessa uppgifter bör vara heltäckande, tillförlitliga, regelbundna och aktuella, integrerade i EU-undersökningar och nationella undersökningar och både representativa och jämförbara.” [EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025](#), s. 16.

År 2020 vidtog EU avgörande steg mot en övergripande strategi för att ta itu med rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans och antog [EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025](#), vilken är den första någonsin i sitt slag. I planen behandlas både individuella och strukturella (institutionaliserade) former av rasism och en rad konkreta åtgärder fastställs för att erhålla ”korrekta uppgifter för välgrundade politiska beslut”. I planen efterlyses betydande framsteg

¹⁰ [Rådets förordning \(EG\) nr 168/2007 av den 15 februari 2007 om inrättande av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter](#), EUT L 53, 22.2.2007.

mot en ny metod för insamling av jämlikhetsdata och medlemsstaterna uppmanas att förbättra insamlingen av data uppdelade efter ras eller etniskt ursprung.

Detta är i linje med [Durbanförklaringen och handlingsprogrammet](#), som uppmanar staterna att *samla in, sammanställa, analysera, sprida och offentliggöra tillförlitliga statistiska uppgifter på nationell och lokal nivå och vidta alla andra relaterade åtgärder som är nödvändiga för att regelbundet kunna bedöma situationen för individer och grupper av individer som är offer för rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans*.

Behovet av uppgifter om etnicitet har också identifierats av Europeiska revisionsrätten – i dess särskilda rapport från 2016 [EU:s politiska initiativ och ekonomiskt stöd till integrering av romer](#) – där den uppmanade kommissionen att samarbeta med medlemsstaterna för att utveckla en gemensam metod och uppmuntra dem att samla in statistiska uppgifter om etnicitet.

Covid-19-pandemin har haft en betydande inverkan på jämlikheten över hela världen. De som redan löper störst risk för diskriminering och ojämlikhet (såsom äldre, personer med funktionsnedsättning, medlemmar av etniska minoriteter, romer och resandefolk, hemlösa eller personer som är trångbodda) hade och har mycket större risk att bli sjuka eller dö av viruset¹¹.

I de flesta EU-länder kunde dock officiellt tillgänglig hälsostatistik om covid-19 inte (helt) delas upp efter ras eller etniskt ursprung. Detta hade negativ inverkan på effektiviteten från skyddsåtgärderna för att förhindra spridningen av viruset samt informationskampanjer och förebyggande kampanjer riktade mot människor och grupper med ökad risk för överexponering.

Om begreppet "ras eller etniskt ursprung"

Enligt Farkas¹² är *ras, etniskt ursprung och nationellt ursprung föränderliga grunder, som omfattar nationalitet, hudfärg, härkomst, minoritetsreligion, minoritetsspråk, minoritetskultur och traditioner. Tillsammans med utlänning och invandrare utgör dessa kännetecken de vanligaste indikatorerna för ras eller etniskt ursprung – vilket tydligast framgår i samband med insamling av uppgifter om ojämlikhet, som helt klart grundar sig på dessa indikatorer*. Dessutom erkänns dessa sociala kategorier vara nära sammankopplade, även om det inte görs någon klar skillnad i lag. Det krävs därför en noggrann analys för att avgöra om diskriminering grundar sig på ras eller etniskt ursprung eller på en central del av något av koncepten, såsom minoritetsreligion.¹³

Flera exempel på rättspraxis som, till exempel, rör romer breddar tolkningen av etnisk diskriminering genom att ytterligare beakta social marginalisering och geografisk segregering¹⁴. Dessutom identifieras invandrare och ättlingar till invandrare på grundval av kategorier som har anknytning till deras status som invandrare – såsom medborgarskap, ursprungsland, föräldrars ursprungsland, invandringsår och det språk som talas i hemmet. För invandrare och deras barn används sådana

¹¹ FRA har offentliggjort regelbundna rapporter om [effekterna från covid-19 på de grundläggande rättigheterna](#) 2020 och 2021.

¹² Farkas, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#), Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 8.

¹³ Farkas, L. (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#), Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 9.

¹⁴ D.H. m.fl./Tjeckien, ansökningsnr. 57325/00, dom från stora avdelningen av den 13 november 2007 och Yordanova m.fl./Bulgarien, ansökningsnr. 25446/06, dom av den 5 juni 2012 (se Farkas, 2017, s. 9–10).

kategorier ofta som indikatorer på etnicitet i länder där insamling av så kallad etnisk statistik är förbjuden enligt lag.

Vad gäller erfarenheter av diskriminering blir frågor om hur andra (de som diskriminerar) uppfattar någon – baserat på uppfattade externa klassificeringar – viktiga. Klassificeringar som görs av andra behöver inte nödvändigtvis ha samband med en persons självidentifikation. Som Farkas påpekar uppkommer *diskriminering på grund av ras och etniskt ursprung sällan som svar på en persons självidentifikation i fråga om tillhörighet till eller medlem av en viss ras eller etnisk grupp. Processer såsom attribuering eller tillskrivning, andrafiering, gruppering och stereotyper skapar, inrättar eller påför ras eller etnisk härkomst. Rasrelaterad eller etnisk identitet kan avvika från den identitet som uppfattas eller antas av en tredje part. Identiteten är flytande och kan ändras med tiden. Detta påverkar dock inte nödvändigtvis hur denna person uppfattas. En uppfattning om ras och etniskt ursprung kan också påtvingas inifrån samhällen och dämpa samverkande identiteter och avvikande intressen.*¹⁵

Dessutom omfattar en persons identitet flera samverkande egenskaper som måste uppmärksammas, inte enbart ras eller etniskt ursprung, utan också kön, ålder, sexuell läggning, funktionsnedsättning eller inte och andra personliga egenskaper¹⁶.

Mer information om den teoretiska och rättsliga ramen för definitionen av ras eller etniskt ursprung finns i kommissionens rapport [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the field of ethnicity in the EU](#).

Vad är jämlikhetsdata?

I [den europeiska handboken om jämlikhetsdata](#) och [riktlinjerna om förbättring av insamlingen och användningen av jämlikhetsdata](#) definieras "jämlikhetsdata" som all information som är användbar för att beskriva, analysera, resonera om och fatta beslut när det gäller jämlikhet. Uppgifterna kan vara kvantitativa eller kvalitativa. De kan omfatta aggregerade data som återspeglar ojämlika förhållanden eller deras orsaker eller effekter i samhället.

Jämlikhetsstatistik kan sammanställas från flera olika datakällor, såsom folkräkningar, administrativa register, undersökningar av hushåll och individuella undersökningar, brottsofferundersökningar och undersökningar om attityder. Andra källor skulle till exempel kunna omfatta data från klagomål (inbegripet t.ex. aggregerade profiler från målsägande och gärningsmän), straffrättsliga uppgifter (inbegripet t.ex. domstolsstatistik och resultat från domstolsprövningar, samt ersättning som erbjudits/sanktioner som tillämpats), samt andra möjligheter att samla in data, inbegripet diskrimineringstester, övervakning från arbetsgivare och tjänsteleverantörer vad gäller mångfald samt uppgifter som används för att träna algoritmer för artificiell intelligens (AI) och maskininlärning.

Uppgifter uppdelade efter vissa personliga egenskaper – inklusive ålder, kön, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, sexuell läggning och könsidentitet – kan användas för att framställa jämlikhetsdata på aggregerad nivå för statistiska ändamål, förutsatt att detta sker i full överensstämmelse med lagstiftningen och motsvarande undantag¹⁷.

¹⁵ Farkas, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#), Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 37.

¹⁶ Farkas, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#), Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 37.

¹⁷ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#). Yttrande. Luxemburg: Publikationsbyrån, s. 65.

Vägledningens syfte och utformning

Som svar på [EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025](#) och uppmaningar från andra grupper om förbättrad tillgång till jämlikhetsdata uppdelade efter ras eller etniskt ursprung, åtog sig undergruppen för jämlikhetsdata att utarbeta denna praktiska vägledning.

Vägledningens syfte är att

- identifiera utmaningar i samband med insamlingen av uppgifter om ras eller etniskt ursprung,
- belysa lovande vägar mot en mer standardiserad och konsekvent strategi i detta avseende,
- ge praktisk vägledning om effektiva metoder för att ta fram heltäckande, tillförlitliga, jämförbara och regelbundna data på nationell nivå,
- hjälpa institutioner inom den offentliga sektorn och andra berörda aktörer att identifiera skillnader som grundas på etniskt ursprung eller ras och effektivt bekämpa rasism och strukturell diskriminering.

Denna vägledning bygger på

- de icke-bindande [riktlinjerna om förbättring av insamlingen och användningen av jämlikhetsdata](#),
- rekommendationerna i den [europeiska handboken om jämlikhetsdata \(reviderade 2016\)](#),
- kommissionens rapport [Data collection in the field of ethnicity](#).

Dessutom bygger vägledningen på expertråd, befintliga datastandarder mot rasism eller diskriminering och riktlinjer för uppdelning av data, såsom

- [UNECE Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#), och
- [FN:s rekommendationer om folk- och bostadsräkningar](#) med anknytning till etnicitet.

I vägledningen beaktas dessutom de olika möjliga datakällorna (t.ex. folkräkningar, administrativa register, uppgifter om klagomål, undersökningar av hushåll och individuella undersökningar) och deras specifika krav.

I vägledningen behandlas även frågor som uppstår i samband med tillämpningen av den [allmänna dataskyddsförordningen](#) (*dataskyddsförordningen*) – vilka belyser hur data om ras eller etniskt ursprung kan samlas in för aggregerade statistiska ändamål i enlighet med EU-rätten.

Målgruppen för denna vägledning omfattar offentliga eller privata organ som samlar in eller använder jämlikhetsdata om ras eller etniskt ursprung, såsom

- dataleverantörer i politiska och administrativa organ på nationell, regional och lokal nivå,
- nationella statistikbyråer,
- privata och offentliga organisationer som arbetar inom arbetsplatsområdet och med tillhandahållande av tjänster,
- rättssystemet och polisen,
- likabehandlingsorgan och nationella människorättsinstitutioner,

- den akademiska världen.

Situationen varierar mellan medlemsstaterna när det gäller i vilken omfattningen jämlikhetsdata om ras eller etniskt ursprung samlas in och kvaliteten från dessa data. Såsom framgår av kommissionens rapport [Data collection in the field of ethnicity](#), samlar endast ett fåtal medlemsstater in data om ras eller etniskt ursprung, medan andra avsiktligt avstår från att göra detta.

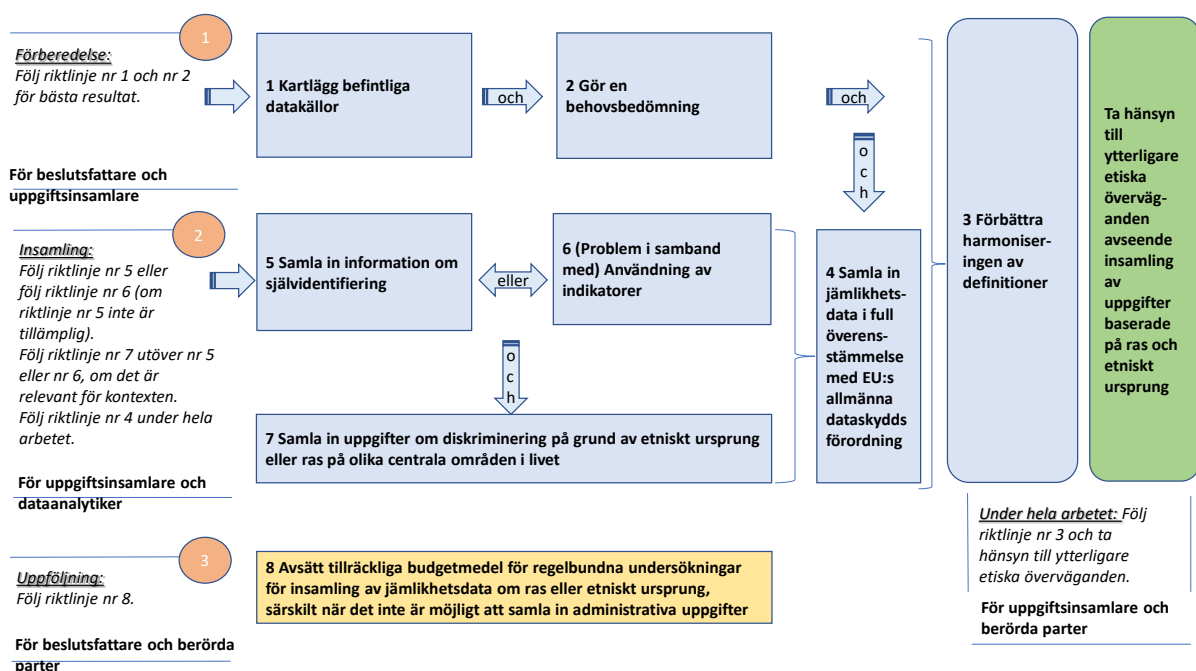
Dessutom kan åsikterna gå i sär från olika samhällen/grupper som påverkas av rasism och rasdiskriminering/etnisk diskriminering när det gäller behovet av att samla in sådana uppgifter eller framföra invändningar, vilket måste tas på allvar av dataleverantörer.

Denna vägledning kan därför fungera som utgångspunkt för att hjälpa medlemsstaterna när de tillämpar EU:s lagstiftning om likabehandling i överensstämmelse med det tillämpliga likabehandlingsdirektivet. Den beaktar de nationella rättsliga sammanhangen och de varierande kraven beträffande insamling av jämlikhetsdata på grundval av etniskt ursprung eller ras i varje medlemsstat. Beslutsfattare och andra intressenter får välja eller prioritera de åtgärder som fastställs i riktlinjerna som bäst passar de behov som identifieras vid den aktuella tidpunkten i en viss medlemsstat.

EU:s medlemsstater uppmuntras att använda dessa riktlinjer vid utvecklingen av och för ett effektivt genomförande av politiken mot rasism och icke-diskriminering och övervaka resultaten ur ett likabehandlingsperspektiv.

Eftersom kraven på insamling av jämlikhetsdata om ras eller etniskt ursprung också kan variera mellan olika uppgiftskällor (t.ex. behovet av rättsliga regler för insamling av uppgifter i officiell statistik), kan följande vägledande principer vara lättare att tillämpa för vissa datakällor än för andra. Figur 1 visar en möjlig ordning och kombination av de principer som anges i denna vägledning för att stödja medlemsstaterna i processen.

Figur 1: Vägledande principer för insamling av jämlikhetsdata om ras eller etniskt ursprung – ordning och möjlig kombination

Vägledande principer för insamling av jämlikhetsdata om ras eller etniskt ursprung

1. Kartlägga befintliga datakällor som ger information om ras eller etniskt ursprung (inbegripet de kategorier som tillämpas och de underliggande definitionerna)

Bakgrund

En omfattande (nationell) kartläggning av alla tillgängliga uppgifter om "ras eller etniskt ursprung" (inbegripet underliggande begrepp och definitioner) är en förutsättning för att uppnå en samordnad strategi för datainsamling, vilket omfattar inrättandet av enhetliga kategorier, koncept och definitioner.

En sådan kartläggning skulle hjälpa till att fastställa en utgångspunkt för en mer systematisk strategi när det gäller uppgifter om ras eller etniskt ursprung och ge en solid grund för nödvändiga förbättringar genom att identifiera följande:

- De olika datakällorna och leverantörerna av jämlikhetsdata avseende ras eller etniskt ursprung, även med beaktande av källor som inte är specifikt utformade för att samla in jämlikhetsdata, men som omfattar variabler som kan användas för att visa och analysera befintliga strukturella ojämlikheter.
- Brister och inkonsekvenser i den tillämpade utformningen och metoderna samt i begreppen och mätningarna.
- Onödiga överlappningar vid datainsamlingen.

Ett sådant initiativ kan underlättas eller samordnas av en nationell statistikbyrå eller relevant ministerium/statlig myndighet. Alternativt kan ett jämställdhetsorgan eller forskningsinstitut få ett särskilt uppdrag och särskilda resurser för att genomföra en sådan kartläggning.

Kartläggningen av jämlikhetsdata uppdelade efter ras eller etniskt ursprung bör genomföras med jämna mellanrum, med beaktande av med vilken frekvens de kartlagda datakällorna uppdateras, t.ex. vart fjärde till femte år, och med beaktande av nya potentiella datakällor och leverantörer.

Riktlinjer

Medlemsstaterna och alla relevanta institutioner och aktörer som deltar i eller ansvarar för insamling av uppgifter om/uppdelade efter etniskt ursprung eller ras uppmanas att vidta följande åtgärder:

- ta vederbörlig hänsyn till [riktlinjerna om förbättring av insamlingen och användningen av jämlikhetsdata](#), särskilt riktlinje nr 1 "Kartlägga befintliga källor till jämlikhetsdata och identifiera dataluckor",
- Identifiera och ge ett institut/organ eller en organisation i uppdrag att inleda, samordna och genomföra kartläggningen.
- Genomföra en omfattande nationell kartläggning av alla befintliga datakällor¹⁸ som stöder uppdelningen av uppgifter på grundval av den generiska statistiska kategorin "ras eller etniskt ursprung".

¹⁸ Datakällor som samlats in och/eller använts av nationella myndigheter på områden som omfattas av EU-lagstiftningen när det gäller jämlikhet och icke-diskriminering i förhållande till "etniskt ursprung eller ras" – som kan hänföra sig till indikatorer såsom nationalitet, invandringsstatus osv.

I samband med detta bör de beakta alla möjliga väsentliga delar och indikatorer som kan ingå i en sådan generisk kategori, inbegripet underliggande begrepp och definitioner (se "Om begreppet ras eller etniskt ursprung" i denna vägledning).

Vid denna kartläggning skulle medlemsstaterna kunna använda det [diagnostiska kartläggningsverktyg](#) som undergruppen för jämlikhetsdata tagit fram 2018, genom att anpassa det till behoven från denna särskilda kartläggning.

- Använda resultaten från kartläggningen för att hitta gemensamheter och avvikelser mellan datakällor och över tid med avseende på följande:
 - Det politikområde/lagstiftningsärende för vilket uppgifterna har använts eller behövs.
 - Datakälla (administrativt register, undersökningsdata, uppgifter från klagomål osv.).
 - De kategorier/klassificeringar som används för uppdelning eller de frågor som används i en undersökning för att mäta "ras eller etniskt ursprung" osv. och de underliggande begreppen och definitionerna (och relevanta ändringar av kategorier/klassificeringar över tid).
 - Överlappningar mellan grunder för diskriminering eller intersektionell ojämlikhet.
 - Vilka områden som datainsamlingen omfattar exempelvis (tillgång till) sysselsättning, (tillgång till) bostäder, utbildning, hälsa, tillgång till rättslig prövning, tillgång till varor och tjänster etc.
 - Metoder och former för kvalitativ och kvantitativ datainsamling (t.ex. personlig intervju, onlineundersökning, undersökning via e-post, telefonintervju osv.), urvalets storlek, representativitet, geografisk täckning.
 - Allmänhetens tillgång till data och analyser.
 - Den frekvens med vilken data har samlats in (dvs. uppdateringsfrekvens och befintliga tidsserier samt eventuella avbrott eller variationer i frekvens).
- Beakta resultaten från kartläggningen av data i kombination med resultaten från bedömningen av användarnas behov (vägledande princip nr 2) för att ytterligare bedöma och se över de kvarstående behoven av att samla in data uppdelade efter ras eller etniskt ursprung.
- Säkerställa att aggregerade statistiska uppgifter baserade på ras eller etniskt ursprung är allmänt tillgängliga av öppenhets- och redovisningsskäl och i fall där domstolarna kan använda sådana uppgifter för att säkerställa rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 47 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna).
- I likhet med riktlinje nr 3 i [riktlinjerna om förbättring av insamlingen och användningen av jämlikhetsdata](#), kan medlemsstaterna överväga att inrätta en datahubb (med en särskild webbplats) för att samla in och visa data om ras eller etniskt ursprung som identifierats genom kartläggningen. Detta skulle förbättra tillgängligheten till och användningen av uppgifter för berörda intressenter och dataanvändare, se till att politiken genomförs på ett effektivt sätt (till exempel skulle sådana uppgifter kunna användas för en ram för övervakning av antirasism) och hjälpa till att hålla medlemsstaterna och de berörda aktörerna ansvariga. Denna hubb kan inrättas

av det institut/organ som har fått i uppdrag att genomföra behovsbedömningen (vägledande princip nr 2).

Exempel på nationell praxis

Den **norska** [datahubben om jämlikhet och levnadsvillkor för samer, nationella minoriteter och personer med invandrarbakgrund](#), som samordnas av det [norska direktoratet för barn-, ungdoms- och familjefrågor](#), kartlägger och sammanställer befintliga källor till jämlikhetsstatistik och forskning om levnadsvillkor för samer, nationella minoriteter och personer med invandrarbakgrund.

Huvudsyftet med datahubben är att tillhandahålla en solid kunskapsbas för nationella och lokala beslutsfattare som arbetar med politik som är relevant för etniska minoritetsgrupper och personer med invandrarbakgrund. Datahubben uppdateras när ny eller uppdaterad statistik är tillgänglig och bidrar därför till att säkerställa att data samlas in regelbundet och i tid.

Datahubben är en av 50 åtgärder i den norska regeringens [handlingsplan mot rasism och diskriminering på grund av etnicitet och religion \(2020–2023\)](#). Denna datahubb har inrättats med samma onlineformat och arbetsmetod som tidigare datahubbar om funktionsnedsättning och sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck samt könsegenskaper. Eftersom etnicitet eller religion inte registreras i Norges administrativa uppgifter och sällan registreras i forskningsprojekt, använder denna datahubb främst statistiska källor som omfattar information om invandrarbakgrund.

Finland inrättade [ett nationellt system för uppföljning av diskriminering](#) 2008, med en särskild uppföljningsgrupp för diskriminering knuten till det, och en webbplats som för närvarande samordnas och utvecklas av justitieministeriet. Övervakningssystemet har i uppgift att 1) producera aktuell och kompletterande information om förekomsten av diskriminering i Finland, 2) sammanställa information som tagits fram av andra aktörer, 3) främja samarbetet mellan aktörer som sysslar med forskningsarbete mot diskriminering och 4) lägga fram åtgärdsförslag för att utveckla antidiskrimineringspolitiken.

Webbplatsen är en [plattform för forskning, studier och statistik om diskriminering i Finland](#) (inklusive om etniskt ursprung och ras samt religion och övertygelse). Informationen kategoriseras under fem indikatorer som den särskilda uppföljningsgruppen för diskriminering har valt ut, nämligen 1) attityder, 2) erfarenheter av och iakttagelser om diskriminering, 3) anmälningar om diskriminering och diskrimineringsdomar, 4) hatbrott och hatretorik, 5) främjande av likabehandling.

I **Italien** inrättades en arbetsgrupp som samordnades av Italiens nationella statistikkontor (*Istat*) för att genomföra [Italiens nationella strategi för integrering av romer](#). Gruppens mål är att nå fram till en samsyn när det gäller omfattning och metoder för datainsamling. Den syftar till att bygga upp ett nav för kartläggning och spridning av officiella och inofficiella (men tillförlitliga) befintliga källor. Även om detta inte är det huvudsakliga syftet är det den största utmaningen, på grund av bristen på tillförlitlig och omfattande information om romernas levnadsvillkor. Under 2015 genomförde Istat-UNAR-ANCI en kartläggning av befintliga datakällor om romer och identifierade dataluckor. År 2019 kartlade Istat-UNAR de projekt för tillfälligt boende för romer som kommunerna genomfört.

2. Genomföra en behovsbedömning avseende (potentiella) användare av data uppdelade efter ras eller etniskt ursprung

Bakgrund

Syftet med en behovsbedömning bör vara att fastställa vilken typ av jämlikhetsdata uppdelade efter ras eller etniskt ursprung som krävs för evidensbaserat beslutsfattande och övervakning av framsteg och bakslag när det gäller jämlikhet och mänskliga rättigheter.

En behovsbedömning bör grundas på relevanta standarder på EU-nivå, internationell nivå och nationell nivå som är tillämpliga på medlemsstaterna, såsom EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, EU:s likabehandlingslagstiftning, internationell lagstiftning om mänskliga rättigheter och nationell lagstiftning som på olika sätt behandlar jämlikhet och icke-diskriminering i förhållande till ras eller etniskt ursprung.

Bedömningen bör också fokusera på EU:s politiska samordningsprocesser, t.ex. den europeiska planeringsterminen, och på relevanta politiska åtaganden, bland annat den europeiska pelaren för sociala rättigheter, EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025 och FN:s agenda för hållbar utveckling.

Ett sådant initiativ skulle kunna underlättas eller samordnas av en nationell statistikbyrå eller relevant ministerium/statlig myndighet. Alternativt kan en nationell människorättsinstitution, ett jämställdhetsorgan eller ett forskningsinstitut erhålla ett särskilt uppdrag och särskilda resurser för att genomföra bedömningen.

Vi rekommenderar att en bedömning av användarnas behov av jämlikhetsdata uppdelade efter ras eller etniskt ursprung utförs regelbundet, t.ex. vart fjärde till femte år, med beaktande av nya lagstiftningsärenden och politiska ärenden eller revideringar av redan genomförda åtaganden, lagar och politik.

Riktlinjer

Medlemsstaterna uppmanas att göra följande:

- Genomföra en övergripande behovsbedömning av jämlikhetsdata uppdelade efter ras eller etniskt ursprung, genom att beakta alla relevanta politiska ärenden och lagstiftningsärenden, inbegripet internationell lagstiftning om mänskliga rättigheter och relevanta politiska åtaganden.
- Regelbundet göra en bedömning av användarnas behov, t.ex. vart fjärde till femte år.
- Fastställa prioriteringar för datainsamling på grundval av hur brådskande användarnas behov är.
- Genom olika kanaler och i olika format informera alla relevanta institutioner, organ, statistikbyråer, forskningsinstitut, civilsamhällets organisationer osv. som deltar i insamlingen av uppgifter uppdelade efter ras eller etniskt ursprung om resultaten från bedömningen av användarnas behov.
- Säkerställa att uppgifter samlas in för att övervaka skyldigheterna enligt EU-lagstiftningen, till exempel genom administrativa myndighetsuppgifter eller nationella undersökningar som omfattar både den offentliga och den privata sektorn osv.

Observera – medlemsstater som inte samlar in uppgifter om ras eller etniskt ursprung i officiell statistik eller genom storskaliga undersökningar – och där det finns en ganska utbredd misstro när det gäller insamling och användning av sådana uppgifter – bör föra en strukturerad dialog med

olika intressenter (beslutsfattare, offentliga myndigheter, forskningsinstitut, civilsamhällets organisationer osv.) för att nå samförstånd om vilka typer av uppgifter som bör samlas in och på vilka villkor.

Exempel på nationell praxis

På **Irland** fastställs en [skyldighet för den offentliga sektorn att tillämpa jämlikhet och mänskliga rättigheter](#) enligt avsnitt 42 i [2014 års lag om den irländska kommittén för mänskliga rättigheter och jämställdhet](#). Denna skyldighet utgör en del av en rättslig ram för mänskliga rättigheter och jämlikhet i Irland och innebär en lagstadgad skyldighet för offentliga organ att sträva efter att

- undanröja diskriminering,
- främja lika möjligheter och likabehandling av anställda och personer som tar emot de tjänster som tillhandahålls,
- skydda de anställdas mänskliga rättigheter samt de mänskliga rättigheterna från personer som använder deras tjänster.

Skyldigheten medför också ett krav på att ett offentligt organ *bedömer, åtgärdar* och *rapporterar* om jämlikhet och mänskliga rättigheter i samband med utövandet av sina uppgifter. I den vägledning som den irländska kommittén för mänskliga rättigheter och jämlikhet har utarbetat om [skyldigheten för den offentliga sektorn](#) rekommenderas en evidensbaserad strategi för en bedömning av och handlingsplaner för jämlikhet och mänskliga rättigheter från ett offentligt organ. Detta omfattar även den särskilda kategorin data om ras eller etniskt ursprung.

Kommittén erkänner också att beslut om behandling av jämlikhetsdata är en fråga för varje offentligt organ i egenskap av personuppgiftsansvarig, men [anser att det finns en rättslig grund](#) som gör det möjligt för offentliga organ att behandla jämlikhetsdata för statistiska ändamål – och att den offentliga sektorns skyldighet att tillämpa jämlikhet och mänskliga rättigheter är en lagstadgad skyldighet för alla offentliga organ.

I **Irland** beställde [Tusla – barn- och familjebyrån](#) år 2019 en förberedande studie för att stödja utvecklingen av ett etiskt korrekt, rättsligt etniskt datainsamlingssystem inom Tusla som följer en ram för mänskliga rättigheter. Detta projekt har följande tre huvudsakliga mål:

- (1) Fastställa det rättsliga och politiska sammanhang inom vilket Tusla kan utveckla ett etniskt datainsamlingssystem.
- (2) Upprätta riktlinjer för bästa praxis för Tusla när det gäller etniska datainsamlingsmetoder och datainsamlingssystem.
- (3) Se till att Tuslas informationssystem kan tillämpa bästa praxis för att förbättra tillhandahållandet av tjänster.

Som en del av ett partnerskapsavtal fick Unescos centrum för barn- och familjeforskning i uppdrag att genomföra denna bedömning för Tuslas räkning.

I **Kroatien** ledde bristen på stabila och heltäckande uppgifter uppdelade i etniskt hänseende på nationell nivå, inklusive ett grundscenario för övervakning av den nationella strategin för integrering av romer, till ett projekt som byrån för grundläggande rättigheter har beskrivit som en [lovande praxis i onlinekompendiet med praxis för insamling av jämlikhetsdata](#). Genom detta projekt övervakades framstegen avseende inkludering och integrering av romer. Grunden för studien var en kartläggning av den romska befolkningen, där man kombinerade externa metoder och metoder för självidentifiering, vilket för första gången någonsin gav en exakt indikation när det gällde storleken på

den romska befolkningen i Kroatien. Projektet ledde till inrättandet av en omfattande anonymiserad databas och vissa preliminära resultat.

Utöver att tillhandahålla detaljerade sektorsanalyser och rekommendationer för alla aspekter av politiken för integrering av romer och utformningen av den [nationella integrationsplanen för romer 2021–2027](#) genom ungefär 350 variabler, omfattar det [aktuella projektet](#) som uppföljning även delar av kapacitetsuppbyggnaden av den nationella kontaktpunkten för romer och andra intressenter som är involverade i genomförandet och övervakningen av den nationella strategin för integrering av romer, med ytterligare fokus på romska kvinnor och ungdomar.

Betydande resurser tillhandahålls även för regionala och lokala möten och mediekampanjer som både riktar sig till romer och till majoritetsbefolkningen. Företrädare för romerna har varit nära involverade under hela projektcykeln.

Ett annat exempel är den **kroatiska** ombudsmannens årsrapport. Denna rapport bygger på mottagna klagomål, fältarbete, forskning och uppgifter som samlats in från flera hundra berörda parter, däribland offentliga myndigheter, det civila samhällets organisationer, fackföreningar, arbetsgivare, universitet, kyrkor, religiösa organisationer och många andra.

I **Portugal** införde det nationella statistikkontoret en [pilotundersökning om levnadsvillkor, ursprung och den bofasta befolkningens utveckling](#), vars huvudsakliga syfte var att testa ett frågeformulär med moduler som var särskilt inriktade på erfarenheter av diskriminering, samt en fråga för att mäta uppgiftslämnarnas självidentifikation när det gällde etniskt ursprung. Pilotundersökningen testar dessutom utformningen av urvalet för att säkerställa att den bofasta befolkningens mångfald fångas upp, exempelvis särskilda etniska minoritetsgrupper.

Denna övning överensstämmer med den nationella politiken mot rasism, nämligen det nationella parlamentets rekommendation till regeringen om genomförandet av en nationell strategi mot rasism (nationalförsamlingens resolution nr 16/2021) samt om antagandet av åtgärder för att bekämpa rasism, inom vilken en rekommendation om insamling av uppgifter om etnisk diskriminering har antagits (nationalförsamlingens resolution nr 11/2021).

Målet är således att samla in uppgifter om etniskt ursprung i samband med diskriminering och ojämlikhet. Det slutliga frågeformuläret, som kommer att rikta sig till hela befolkningen, omfattar även flera övergripande moduler om levnadsvillkor, såsom hälsa, bostäder, tillgång till varor och tjänster, inkomst, familj och fertilitet samt IKT-användning.

I **Italien** undertecknade Istat och det [nationella kontoret mot rasdiskriminering](#) (UNAR) ett avtal om inrättandet av en ram för information om ”integrations- och bostadsförhållanden för romer, sinti och resandefolk”. Projektet ingår i den [nationella strategin för integrering av romer, sinti och resandefolk 2012–2020](#) och finansieras inom ramen för verksamheten inom det nationella operativa programmet för integration 2014–2020 som medfinansieras av Europeiska socialfonden. Målet är att förbättra de statistiska kunskaperna om den romska befolkningen i Italien genom att utveckla ett system med indikatorer för att övervaka integrationspolitiken, med särskild inriktning på **tillfälligt boende** för romer.

Undersökningen om projekt för tillfälligt boende var den första delen av en mer omfattande forskning som involverade Istat, UNAR och romska företrädare från den nationella plattformen för romska organisationer. Syftet med denna första undersökning var att bedöma alla integreringsprojekt som omfattade bostäder från kommunerna (kommuner med över 15 000 invånare). Denna praxis pågår fortfarande. Det andra steget som planeras för 2021 kommer att bestå av intervjuer med romer, sinti

och resandefolk som lämnade boställningarna 2012–2020 och bor i lämpliga hus och med de som inte lämnade dem.

År 2019 inrättade den italienska senaten en särskild kommission för att bekämpa fenomenen intolerans, rasism, antisemitism och anstiftan till hat och våld (*Commissione straordinaria per il contrasto dei fenomeni di intolleranza, razzismo, antisemitismo e istigazione all'odio e alla violenza*). Kommissionen har i uppdrag att samla in statistiska uppgifter om hatbrott och hatpropaganda från organisationer som arbetar med att motverka dessa fenomen: [Prevenzione e contrasto dell'antisemitismo \(camera.it\)](https://www.camera.it/Prevenzione_e_contrasto_dell'antisemitismo).

3. Anpassa definitioner, klassificeringar och kategoriseringar som hänför sig till ras eller etniskt ursprung och integrera allmänna data om ras eller etniskt ursprung i EU-undersökningar och nationella undersökningar

Genom en enhetlig metod för datainsamling skulle jämförbarheten, giltigheten och tillförlitligheten från de uppgifter som samlas in maximeras och kostnaderna för datainsamlingen minimeras.

Bakgrund

Regeringarna måste se till att uppgifter samlas in (genom offentliga administrativa uppgifter, nationella undersökningar som omfattar både den offentliga och den privata sektorn osv.) för att övervaka skyldigheterna enligt EU-lagstiftningen. Med tanke på komplexiteten och det stora antalet möjliga termer och indikatorer som ska användas vid insamling av data om ras eller etniskt ursprung är syftet att erhålla harmoniserade uppgifter över tid, inom och mellan olika källor, för att kunna

1. maximera följande:

- a. Jämförbarheten (på nationell nivå och i hela EU).
- b. Giltigheten och tillförlitligheten från de kategorier som används för att fånga upp etniskt ursprung eller ras.
- c. Möjligheterna att koppla samman olika datakällor för ytterligare analys och rapportering om likabehandling.
- d. Användarnas medvetenhet om databehov och deras förståelse för statistisk information baserad på etniskt ursprung eller ras (datakunnighet).
- e. Datainsamlingens effektivitet.

2. minimera följande:

- a. Tiden och kostnaderna för att utveckla relevanta kategorier och datainsamlingar.
- b. Onödiga överlappningar mellan datakällor.
- c. Onödig övervakning och lagring av uppgifter om etniska grupper eller rasgrupper.

Riktlinjer

Medlemsstaterna och relevanta institutioner och organ som deltar i eller ansvarar för insamling av data baserade på etniskt ursprung eller ras rekommenderas att vidta följande åtgärder:

- Ta vederbörlig hänsyn till [riktlinjerna om förbättring av insamlingen och användningen av jämlikhetsdata](#), särskilt riktlinje nr 9 (Förbättra giltigheten och tillförlitligheten från jämlikhetsdata) och 11 (Förbättra jämförbarheten från jämlikhetsdata).
- Bygga vidare på resultaten från kartläggningen (riktlinje 1) för att identifiera likheter och olikheter mellan datakällor och i tiden när det gäller de kategorier/definitioner som tillämpas.
- Bygga vidare på de senaste resultaten från akademisk forskning inom sociologi och socialpsykologi, särskilt om "rasism", "grupprelationer", "etniska-" och "rasrelaterade identiteter"

– för att öka potentiella uppgiftsinsamlare och dataanvändares medvetenhet om den sociala konstruktionen av ras- eller etniska kategorier.

- Genomföra samråd i samhället med företrädare för alla relevanta etniska minoriteter och rasrelaterade grupper för att a) identifiera de lämpligaste kategorierna för uppdelning/frågor om självidentifiering som ska ställas vid en undersökning osv. och b) komma överens om de underliggande definitionerna. I linje med [FN:s människorättsbaserade strategi för data](#) bör samråd med och deltagande från samhället äga rum i så stor utsträckning som möjligt på alla forskningsnivåer, inbegripet planering, datainsamling, spridning och analys av data.
- Uppnå en balans mellan lokalt lett arbete och deltagarbaserat arbete samt en förståelse för begränsningarna när det gäller kvantitativ datainsamling för övervakningsändamål på jämförande nivå och behovet av att människor erhåller information om insamling av statistiska uppgifter, närmare bestämt hur det kan gynna ett samhälle. Därför måste den statistiska kompetensen och kapacitetsuppbyggnaden stärkas bland de deltagande grupperna¹⁹. *Det är avgörande för ansvarsskyldigheten att insamlade uppgifter lämnas tillbaka till missgynnade befolkningsgrupper och att deras kapacitet att använda dem stärks*²⁰.
- (Med utgångspunkt i resultaten från gemensamma samråd) genomföra samråd med experter om undersökningsmetoder och utformning av undersökningar, samt med dataexperter som medverkar vid insamling av administrativa uppgifter (t.ex. nationella register, folkräkningar osv.) för att diskutera utmaningar och problem med potentiella kategoriseringar för uppdelningar/undersökningsfrågor (inbegripet data som grundas på indikatorer om ras eller etniskt ursprung) för ansökningar i olika datainsamlingar.

Dessa samråd bör sträva efter att nå en överenskommelse om de mest effektiva, giltiga och tillförlitliga tillvägagångssätten när det gäller data om ras eller etniskt ursprung. De skulle också kunna ligga till grund för en utveckling av standarder eller lovande praxis för genomförandet av relevanta kategoriseringar.

- Ta vederbörlig hänsyn till skillnader när det gäller kraven för olika datakällor (administrativa register/folkräkningar/undersökningsdata osv.) och möjligheterna/spelrummet för att tillämpa enhetliga kategorier i olika uppgiftskällor.
- Ta vederbörlig hänsyn till det omfattande antalet möjliga kategorier och indikatorer som kan användas för att mäta "ras eller etniskt ursprung", enligt förteckningen i avsnittet "Om begreppet ras eller etniskt ursprung" i denna vägledning, med bibehållen tillämplighet i olika sammanhang och i fråga om tillförlitlighet. De nationella definitioner och begrepp som används kommer att variera beroende på nationella förhållanden och behov²¹.
- Dokumentera de grundläggande kriterierna och klassificeringsförfarandena för etnicitet och informera dataanvändarna om de begrepp som ligger till grund – med hänsyn till att den etniska och kulturella sammansättningen i ett land kan variera kraftigt mellan olika länder och på grund

¹⁹ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Förenta nationerna 2018, s. 4

²⁰ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Förenta nationerna 2018, s. 19.

²¹ FN:s ekonomiska kommission för Europa (Unece) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#), s. 33.

av den stora variationen av tillvägagångssätt och de olika kriterierna för att fastställa etnicitet enligt [FN:s principer och rekommendationer om folk- och bostadsräkningar med anknytning till etnicitet](#) (punkt 4.187). Det är därför erkänt att det inte finns en enda rekommenderad definition eller klassificering som är tillämplig på alla länder.

- Ta vederbörlig hänsyn till [riktlinjerna om förbättring av insamlingen och användningen av jämlikhetsdata](#), särskilt riktlinje nr 7 "Integrera jämlikhetsdata i EU-undersökningar och nationella undersökningar" för att införliva 1) överenskomna kategorier för uppdelning efter ras eller etniskt ursprung, 2) frågor som mäter diskriminering/utsatthet för brott på grundval av ras eller etniskt ursprung i EU-undersökningar och nationella undersökningar.
- Många medlemsstater samlar in information på grundval av indikatorer om etnisk bakgrund eller invandrarbakgrund (tillsammans med andra jämlikhetsrelaterade bakgrundsvariabler såsom funktionsnedsättning) för det europeiska statistiksystemet (ESS) – genom arbetskraftsundersökningen, EU-statistiken över levnadsvillkor (EU-Silc) eller EU-omfattande undersökningar såsom Eurobarometern.

Sådana socioekonomiska egenskaper har emellertid ännu inte använts regelbundet och systematiskt som kategorier vid uppdelning för jämlikhetsstatistik. De nationella statistikkontoren och Eurostat bör därför stärka och integrera den regelbundna användningen av sådana kategorier för uppdelning av alla data som samlas in för ESS.

- Likabehandlingsorgan kan lämpligen samarbeta för att undersöka sina egna system för insamling av jämlikhetsdata baserade på ras eller etniskt ursprung, åtgärda hinder för att sådana system ska vara effektiva och/eller jämförbara och driftskompatibla och överväga hur deras insamling av data baserade på ras eller etniskt ursprung kan förbättras och samordnas på bästa sätt.
- Enligt den [människorättsbaserade strategin för data](#) är *uppgiftsinsamlare också ansvariga för effekterna av sin datainsamling och offentliggörandet av data*²².

Exempel på nationell praxis

I **Portugal** [begärde olika dataanvändare att Portugals nationella statistikbyrå](#) skulle samla in uppgifter om befolkningens etniska ursprung samt om erfarenheter av diskriminering och ojämlikhet som kunde ha samband med befolkningens invandringsbakgrund och etniska ursprung.

Det har ansetts utgöra en stor utmaning att utveckla en klassificering av befolkningens etniska ursprung utan en anpassad praxis och tillämpade gemensamma riktlinjer. Resultaten av [pilotundersökningen om levnadsvillkor, ursprung och den bofasta befolkningens utveckling](#) (för närmare information, se riktlinje 2 ovan) kommer att analyseras för att förbättra det slutliga frågeformuläret och metodiken samt utformningen av urvalet. Även om denna praxis fortfarande befinner sig i den inledande fasen ger den information om de grundläggande utmaningar som uppstår när uppgifter om ras eller etniskt ursprung samlas in.

I **Belgien** tillämpades två variabler för att fastställa en persons ursprung i [socioekonomisk övervakning 2019 – Arbetsmarknad och ursprung](#), nämligen en variabel för "ursprung" och en variabel för "invandrarbakgrund".

²² OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Förenta nationerna 2018, s. 19.

Variabeln "ursprung" möjliggör en större exakthet än indikatorer som enbart omfattar den enskildes medborgarskap, genom att bättre fånga upp andra generationens invandrare, samt personer som har blivit belgiska medborgare via föräldrarnas eller individens födelsenationalitet.

Variabeln "invandrarbakgrund" gör det möjligt att skilja mellan nyanlända och äldre invandrare, invandrare och medlemmar av "andra" eller "tredje generationen", personer som erhöll belgiskt medborgarskap eller som föddes med belgiskt medborgarskap med föräldrar med utländskt ursprung eller personer som behöll sitt utländska medborgarskap. I metoden används algoritmer i flera steg för båda variablerna för att definiera exklusiva grupper av personer.

I **Luxemburg** inleddes en brottsofferundersökning den 1 oktober 2020 som omfattar alla människor som är 16 år eller äldre och som bor i Storhertigdömet. I undersökningen om säkerhet samlas detaljerad information in om brott och överträdelser som drabbat denna befolkning under de senaste fem åren/under det senaste året/under deras livstid. Den syftar också till att mäta hur nöjd befolkningen är med polisens och domstolarnas arbete. Dessutom ställs frågor om människor känsla av trygghet, deras exponering för narkotikaproblem eller vandalism i grannskapet, eller om möjliga åtgärder de har vidtagit för att garantera sin säkerhet.

Frågeformuläret innehåller frågor om minoritetsstatus (etnisk minoritet, religiös minoritet och sexuell minoritet eller minoritet med anknytning till hudfärg eller funktionsnedsättning). Denna bakgrundsvariabel används för att fastställa hur nöjd befolkningen är med polisen i allmänhet och för att kontrollera om personer som tillhör minoriteter är mer nöjda eller missnöjda med polisen och rättssystemet än resten av befolkningen. Dessutom kan det avgöras om de oftare utsätts för våld.

Frågeformuläret har utarbetats på grundval av frågeformuläret från 2013 års enkät, samtidigt som man beaktat erfarenheterna från EU:s säkerhetsundersökning, Europeiska brotts- och säkerhetsundersökningen (där Luxemburg deltog 2004/2005) och arbetet från Eurostats arbetsgrupp för att utarbeta ett frågeformulär om könsrelaterat våld. <https://statistiques.public.lu/fr/enquetes/espace-menages/securite/>

I **Norge** har det nationella statistikinstitutet, [Statistiska centralbyrån](#), skapat två definitioner för att hjälpa till att fastställa människors ursprung, vilka tillämpas på både administrativa uppgifter och data från undersökningar, nämligen

- *invandrare*: personer som är födda i utlandet av två utlandsfödda föräldrar och fyra utlandsfödda mor- och farföräldrar,
- *norskfödda med invandrarföräldrar*: personer som är födda i Norge av två utlandsfödda föräldrar och fyra utlandsfödda mor- och farföräldrar.

På så sätt kan man skilja mellan första och andra generationens invandrare i Norge. Detta gäller inte för människor som adopteras från utlandet, och således beaktas det sociala och inte det biologiska ursprunget.

Undersökningar med dessa variabler omfattar exempelvis den [norska undersökningen om livskvalitet](#) (genomfördes första gången 2020) och [undersökningen om levnadsvillkor för personer med invandrarbakgrund](#) (2016). I båda undersökningarna gör variablerna det möjligt att jämföra den del av befolkningen som härstammar från ett annat land med hela befolkningen. Dessa variabler tillämpas också på administrativa uppgifter om utnyttjande av hälso- och sjukvård, utbildning, social välfärd, valdeltagande, inkomst och arbetsmarknadsstatistik.

Sedan 2016 har det **nederländska** inrikesministeriet, den nationella polisen och den nationella sammanslutningen för kommunala antidiskrimineringsbyråer publicerat siffror om diskrimineringsärenden som registrerats av polisen och klagomål som tagits emot av likabehandlingsorgan i en [enda rapport från flera myndigheter](#).

I denna rapport sammanförs, presenteras och sätts uppgifter från flera institutioner som behandlar klagomål om diskriminering i olika sammanhang. Vidare förklaras också förbindelserna och skillnaderna mellan de relevanta datauppsättningarna.

Tidigare offentliggjordes årliga uppgifter om diskrimineringsärenden och klagomål separat av några av dessa byråer (nationella polisen, nationella sammanslutningen för kommunala antidiskrimineringsbyråer).

Man uppmärksammar i vilken utsträckning kategorier mellan organ är jämförbara. På ett liknande sätt presenteras siffrorna i det sammanhang i vilket de samlas in. Myndigheterna försöker emellertid anpassa sin praxis så långt som möjligt. Vissa skillnader kvarstår dock på grund av den rättsliga struktur som ligger till grund för varje organ.

Exempel på strategier från likabehandlingsorgan för att förbättra harmoniseringen

Under 2018 genomförde en arbetsgrupp för forskning och datainsamling från [Equinet \(det europeiska nätverket för likabehandlingsorgan\)](#) en undersökning om insamling och användning av uppgifter från klagomål. Syftet med denna undersökning var att identifiera gemensamheter mellan likabehandlingsorgan när det gäller den information om klagomål de samlar in och de ändamål för vilka de använder uppgifterna.

Trots skillnader i fråga om uppdrag och funktioner visar resultaten från dessa organ vissa viktiga likheter. Exempelvis registrerar nästan 90 procent av de organ som deltog i undersökningen antalet klagomål om rasdiskriminering/etnisk diskriminering. [Rapporten](#) innehåller även rekommendationer om hur dessa organ kan förbättra sin insamling och användning av uppgifter om klagomål. Till exempel bör de *tillämpa så uppdelade och detaljerade kategorier som möjligt för att samla in uppgifter om klagomål* och klargöra de definitioner som används för att öka jämförbarheten mellan deras uppgifter om klagomål²³.

4. Insamling och användning av jämlikhetsdata i full överensstämmelse med EU:s allmänna dataskyddsförordning och nationella dataskyddsregler

Insamlingen av personuppgifter uppdelade efter personliga egenskaper, såsom ras eller etniskt ursprung, skyddas av konstitutionella normer, EU:s dataskyddslagstiftning och stadgan om de grundläggande rättigheterna.

EU:s [allmänna dataskyddsförordning](#), som trädde i kraft 2018, samt [direktiv 2016/680](#) (artikel 10) om behandling av personuppgifter av straffrättsliga myndigheter, har gett upphov till en diskussion om hur man enligt lag ska samla in och behandla "särskilda kategorier av personuppgifter", exempelvis sådana som hänför sig till ras eller etniskt ursprung, hälsa, religion/övertygelse och sexuell läggning²⁴.

²³ FRA (2021), *Equality in the EU – 20 years on from the initial implementation of the equality directives*, Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå (Publikationsbyrån), s. 56–58.

Bakgrund

I [EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025](#) fastställs att “[e]n förutsättning för framsteg mot en gemensam datauppsättning är ett fullständigt iakttagande av konstitutionella normer, EU:s dataskyddslagstiftning och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Det måste finnas skyddsåtgärder som säkerställer att känsliga uppgifter om jämlikhet inte kan spåras till enskilda personer. Detta innebär att dataskyddsbestämmelserna måste iakttas fullt ut, särskilt för att minska eventuella risker för felaktig användning eller missbruk”²⁵.

Riktlinjer

- All insamling och behandling av jämlikhetsdata bör göras i full överensstämmelse med principerna och skyddsåtgärderna i dataskyddsförordningen.
- I linje med dataskyddsförordningen bör uppgifter inte offentliggöras eller vara tillgängliga för allmänheten på ett sätt som gör det möjligt att direkt eller indirekt identifiera enskilda registrerade.
- *Den allmänna dataskyddsförordningen möjliggör insamling och behandling av särskilda kategorier av personuppgifter på vissa villkor, även för statistiska ändamål eller forskningsändamål (artikel 9.2 a, g och j). Uppgiftsinsamlare och personuppgiftsbiträden i EU:s medlemsstater bör rådfråga sina nationella dataskyddsmyndigheter och söka ytterligare vägledning från Europeiska dataskyddsstyrelsen (EDPB) och Europeiska datatillsynsmannen (EDPS) om de skyddsåtgärder som måste tillämpas vid insamling och behandling av särskilda kategorier av personuppgifter, inbegripet för vetenskaplig forskning (artikel 9.2 j i dataskyddsförordningen). I detta sammanhang bör de ta vederbörlig hänsyn till [Europeiska datatillsynsmannens preliminära yttrande om dataskydd och vetenskaplig forskning av den 6 januari 2020](#) och de kommande riktlinjerna från Europeiska datatillsynsmannens om dataskydd och vetenskaplig forskning²⁷.*

Skyddsåtgärder:

Enligt artikel 9 i den allmänna dataskyddsförordningen utgörs särskilda kategorier av personuppgifter av ”personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening” samt ”genetiska uppgifter, biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning”.

I artikel 9.2 i dataskyddsförordningen föreskrivs att det allmänna förbudet mot behandling av särskilda kategorier av personuppgifter (artikel 9.1) *inte är tillämpligt* i flera fall, däribland

- om den **registrerade uttryckligen har lämnat sitt samtycke till behandlingen** av dessa personuppgifter för ett eller flera specifika ändamål, utom då EU-rätten eller den nationella rätten föreskriver att förbudet i artikel 9.1 inte kan upphävas av den registrerade,
- om behandlingen är nödvändig **av hänsyn till betydande allmänintressen, på grundval av EU-rätten eller nationell rätt** – förutsatt att behandlingen står i proportion till det eftersträfvade

²⁵ [EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025](#), s. 16.

²⁶ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#), Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå (Publikationsbyrån), s. 19–20 och s. 65–66.

²⁷ FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#), Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå (Publikationsbyrån), s. 21.

syftet, är förenlig med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehåller bestämmelser om lämpliga och specifika åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen,

- om behandlingen är nödvändig för **arkivändamål av allmänintresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål** i enlighet med artikel 89.1²⁸, **på grundval av EU-rätten eller nationell rätt** – förutsatt att behandlingen står i proportion till det eftersträvade syftet, är förenlig med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehåller bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen.
 - *Genom dessa skyddsåtgärder säkerställs att tekniska och organisatoriska åtgärder har vidtagits för att säkerställa att principen om uppgiftsminimering följs. Dessa åtgärder får inbegripa pseudonymisering²⁹, under förutsättning att ändamålen (som anges ovan) kan uppfyllas på det sättet. När dessa ändamål kan uppfyllas genom vidare behandling av uppgifter som inte medger eller inte längre medger identifiering av de registrerade ska dessa ändamål uppfyllas på det sättet.*
- Enligt dataskyddsförordningen kan medlemsstaterna också införa ”ytterligare villkor, även begränsningar, för behandlingen av genetiska eller biometriska uppgifter eller uppgifter om hälsa” (artikel 9.4). Detta är därför ett nytt område och kräver att EU-lagstiftning eller nationell lagstiftning antas innan användningen av särskilda kategorier av data för forskningsändamål kan bli fullt fungerande.
- Dessutom klargörs i skäl 26 i dataskyddsförordningen att principerna för dataskyddet gäller särskilda kategorier av personuppgifter som rör en identifierad eller identifierbar fysisk person. Däremot gäller de **inte för anonym information eller personuppgifter som anonymiserats** på ett sådant sätt att den registrerade inte eller inte längre är identifierbar. Detta innebär att om den behandlade informationen är anonym eller har anonymiserats, kan sådana uppgifter användas för aggregerade statistiska ändamål för att identifiera och registrera tendenser för jämlikhet³⁰.
- Europeiska datatillsynsmannen rekommenderar följande i [sitt preliminära yttrande om dataskydd och vetenskaplig forskning](#): *dialogen mellan dataskyddsmyndigheter och etiska granskningskommittéer behöver intensifieras för att nå en samsyn om vilka verksamheter som kan betraktas som verklig forskning, EU:s uppförandekoder för vetenskaplig forskning, närmare anpassning mellan EU:s ramprogram för forskning och standarder för uppgiftsskydd, och en debatt inledas angående under vilka omständigheter forskarnas tillgång till uppgifter som innehas av privata företag kan grundas på allmänintresset.*
- I möjligaste mån uppmuntras medlemsstaterna att undanröja tillämpliga hinder för vissa offentliga organ som för närvarande inte samlar in data uppdelade efter etniskt ursprung och ras.

²⁸ I artikel 89 i dataskyddsförordningen fastställs ytterligare skyddsåtgärder och möjligheten till undantag på grundval av EU-rätten eller nationell rätt, särskilt när det gäller behandling för arkivändamål i allmänhetens intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål.

²⁹ *pseudonymisering*: behandling av personuppgifter på ett sätt som innebär att personuppgifterna inte längre kan tillskrivas en specifik registrerad utan att kompletterande uppgifter används, under förutsättning att dessa kompletterande uppgifter förvaras separat och är föremål för tekniska och organisatoriska åtgärder som säkerställer att personuppgifterna inte tillskrivs en identifierad eller identifierbar fysisk person. Källa: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5419-2016-INIT/sv/pdf> s. 112.

³⁰FRA (2021), [Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives](#), Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå (Publikationsbyrån), s. 21.

Exempel på nationell praxis

Den **kroatiska** ombudsmannen rekommenderade behöriga offentliga förvaltningsorgan och myndigheter (särskilt på områdena inre angelägenheter, hälsa, social välfärd, arbete, pensionsförsäkringar och utbildning) att börja samla in och behandla särskilda kategorier av personuppgifter, inbegripet sådana som rör etnicitet eller nationellt ursprung, och att vidta lämpliga skyddsåtgärder för att få bättre förståelse för den strukturella diskrimineringen. Tidigare har den statliga förvaltningen regelbundet hävdade att den inte kan göra detta på grund av den allmänna dataskyddsförordningen.

Det **kroatiska folkhälsoinstitutet** inledde ett samarbete med inrikesministeriet för att förbättra övervakningen av den romska minoritetens hälsa (och dess sociala bestämningsfaktorer). Samarbetet inleddes efter ett positivt yttrande från dataskyddsmyndigheten om insamling av uppgifter om nationell och etnisk tillhörighet i enlighet med den allmänna dataskyddsförordningen. Detta är en av de åtgärder som ingår i [handlingsplanen för genomförande av strategin för integrering av romer 2021–2027](#), som leds av den kroatiska regeringens kontor för mänskliga rättigheter och nationella minoriteters rättigheter.

Det **portugisiska** statistikkontoret hade ett nära samarbete med det portugisiska dataskyddsombudet för att säkerställa att alla krav i den allmänna dataskyddsförordningen var uppfyllda för [pilotundersökningen om levnadsvillkor, ursprung och utveckling för den bosatta befolkningen i Portugal](#). Vissa justeringar gjordes i frågeformuläret, exempelvis följande:

- Undersökningen gjordes frivillig, till skillnad från alla andra undersökningar av hushåll som är obligatoriska.
- Intervjupersonerna och de som bor i hushållet har möjlighet att inte uppge sina namn.
- Intervjuarna måste omedelbart lämna in de färdiga intervjuerna till den centrala boxen, så att de intervjuades personuppgifter kan raderas från deras arbetsdatorer så snart som möjligt (där datorassisterad personlig intervju (CAPI) eller datorassisterad telefonintervju (CATI) används).
- Namn, adresser och andra kännetecken från medlemmar i hushållet kommer inte att ingå i den slutliga databas som är tillgänglig för interna analysändamål.
- Flödet av uppgifter inom det portugisiska nationella institutet för statistik kommer att utvärderas i vederbörlig ordning för att kunna åtgärda alla eventuella säkerhetsproblem.

I **Nederländerna** erhöll ett pilotprojekt med åtta offentliga och privata organisationer en positiv utvärdering av dataskyddsmyndigheten under dess barometer om kulturell mångfald inom organisationer. Eftersom enskilda anställdas integritet är viktigt analyserar det nederländska statistikinstitutet data om arbetskraften som arbetsgivarna tillhandahåller anonymt och framställer endast resultat på aggregerad nivå. Det finns inget behov av att samla in och presentera uppgifter om enskilda anställda. Alla data är anonyma och aggregerade på gruppnivå. Om gruppen är för liten kommer statistikinstitutet inte att offentliggöra dessa uppgifter.

5. Hur ska insamlingen av information om självidentifiering på grundval av "ras eller etniskt ursprung" göras

Bakgrund

Enligt [FN:s principer och rekommendationer om folk- och bostadsräkningar med anknytning till etnicitet](#) (punkt 4.183) ger uppgifter om etnicitet information om en befolknings mångfald och kan användas för att identifiera undergrupper i en befolkning. Vissa områden som är beroende av sådana

uppgifter omfattar den demografiska utvecklingen, anställningsmetoder och -möjligheter, inkomstfördelning, utbildningsnivåer, migrationsmönster och -trender, familjesammansättning och -struktur, sociala stödnätverk, hälsovillkor och utsatthet för brott.

Enligt OHCHR:s [människorättsbaserade strategi för data](#) ska befolkningsgrupper av intresse vara självdefinierande, vilket innebär att parametrarna för befolkningen inte kan påtvingas av en extern part eller tilldelas genom imputering eller indikatorer.

Därför kan insamling av information om personens självidentifiering när det gäller ras eller etniskt ursprung vara relevant för

- uppdelningen av uppgifter, för att analysera (strukturella och systematiska) skillnader i resultat,
- analyser av intersektionell ojämlikhet (t.ex. granskning av information om ras eller etniskt ursprung i förhållande till uppgifter om andra skyddade egenskaper, såsom kön, ålder, funktionsnedsättning, religion, övertygelse, sexuell läggning osv.),
- att få en bättre förståelse för de faktorer som potentiellt bidrar till, förstärker eller underbygger systemrelaterade/strukturella skillnader när det gäller resultat samt diskriminering och rasism,
- stärkandet av etniska och andra rasrelaterade minoriteter och grupper som riskerar diskriminering. *Statistiska bevis som grundas på ras eller etniskt ursprung kan spela en avgörande roll i rättsliga förfaranden. Enskilda sökande är ofta i behov av statistiska bevis för att stödja sina påståenden, särskilt när det gäller indirekt diskriminering, [...] och såsom erkänns i likabehandlingsdirektivet (skäl 15).³¹,*
- urval eller granskning av möjliga intervjupersoner i en undersökning.

Såsom nämns i [Uneces guide för uppdelning av data för fattigdomsmätning](#) kan *etnisk identitet mätas med hjälp av en mängd olika begrepp, däribland etnisk härkomst eller ursprung, etnisk grupp, kulturellt ursprung, nationalitet, ras, [hud]färg, minoritetsstatus, stam, språk, religion* – [och i många fall genom indikatorer såsom födelseland, föräldrarnas födelseland, medborgarskap] – *eller olika kombinationer av dessa begrepp*³².

Riktlinjer

- För datainsamling bör **befolkningsgrupper av intresse vara självdefinierande**. Denna princip är viktig, särskilt när "ras eller etniskt ursprung" hänför sig till en aspekt av en persons anknytning till eller identifiering med en etnisk grupp eller någon annan minoritetsgrupp. Tillskrivning/identifiering av "ras eller etniska ursprung" från en uppgiftslämnare som görs av en tredje part (t.ex. intervjuare eller tjänsteleverantör) motsvarar inte nödvändigtvis en persons faktiska identifikation.

I fall där det kan vara nödvändigt av logistiska, politiska eller andra skäl att använda demografiska kännetecken för att identifiera en viss befolkning rekommenderar [OHCHR:s vägledning mot en människorättsbaserad strategi för data](#) att uppgiftsinsamlarna ser till att

³¹ Al-Zubaidi, Y. (2020), "[Some reflections on racial and ethnic statistics for anti-discrimination purposes in Europe](#)", i: *European equality law review*, utgåva 2, Luxemburg, Publikationsbyrån, s. 62–72, s. 65.

³² FN:s ekonomiska kommission för Europa (Unece) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#), s. 33.

deras hantering och offentliggörande av dessa uppgifter inte innebär en självidentifiering om personuppgifter om etnisk identitet inte har lämnats ut³³.

- Förklara ändamålet med all datainsamling som har samband med ras eller etniskt ursprung och basera datainsamlingen på bästa praxis och öppenhet. Detta skulle öka förtroendet i samband med all etnisk datainsamling.
- Uppgiftsinsamlare rekommenderas att sträva efter att involvera samhällen/intressegrupper i alla aspekter av deras insamlingsverksamhet, inbegripet att hitta de lämpligaste kategorierna för att fånga upp en persons "ras eller etniska ursprung" som en social beskrivning. Därigenom säkerställs att berörda samhällen/befolkningsgrupper behandlas som experter när det gäller deras egen situation och bidrar till att motverka omedvetna fördomar.
- Eftersom definitioner, begreppsbildningar och kategoriseringar kan påverka potentiella svar bör de som utför datainsamling baserad på ras eller etniskt ursprung säkerställa att de grundläggande kriterier som används för att mäta begreppet "ras eller etniskt ursprung" i en undersökning, folkräkning, administrativa datakällor osv. tydligt förklaras för uppgiftslämnarna. Detsamma gäller för spridningen av de framtagna uppgifterna.
- Eftersom "anslutning till/identifiering med en etnisk/minoritets-/rasrelaterad grupp" har flera dimensioner och snarare utgör en process än ett statistiskt begrepp, bör gränserna för denna klassificering vara rörliga³⁴. Därför rekommenderas att uppgiftsinsamlare ger uppgiftslämnarna möjlighet att ange tillhörighet till flera (etniska) grupper eller en kombination av tillhörigheter till (etniska) grupper (dvs. alternativ för blandade kategorier). Information om flera (blandade) identiteter kan samlas in antingen genom en enda fråga med flera möjliga svar eller genom flera frågor med ett möjligt svar. För att utforma identifiering som en process och undvika statistisk begreppsbildning, skulle tillhörighet eller identifiering baserad på ras eller etniskt ursprung även kunna mätas på en skala (t.ex. från "ingen eller låg tillhörighet" till "hög tillhörighet").
- För administrativa källor gäller följande: Klassificeringar som används i administrativa data behöver också uppdateras regelbundet. Eftersom det inte finns någon garanti för att en person fortsätter att identifiera sig själv på samma sätt, särskilt om det har gått lång tid sedan informationen ursprungligen samlades in och fördes in i ett register eller en administrativ källa, rekommenderas människor att ges möjlighet att revidera denna information när en person på eget initiativ kräver en sådan översyn.
- Beroende på hur uppgifterna samlas in (online, personligen, via telefon) och datakällan (administrativt register, folkräkning, undersökning osv.) bör insamlarna i de tekniska anvisningarna och dokumentationen förklara hur "ras eller etniskt ursprung" för barn från par med olika härkomst ska rapporteras (t.ex. uttryckliga instruktioner för att göra det möjligt för uppgiftslämnarna att lämna flera svar eller för att tillåta svar som "tillhör flera raser").

³³ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development, Förenta nationerna 2018, s. 13.](#)

³⁴ Detta kan särskilt vara aktuellt vid administrativ datainsamling. Om en hälsovårdsmyndighet till exempel börjar samla in självdeklarerad etnicitet från en person i sina formulär, kommer detta att finnas kvar i systemet tills informationen antingen tas bort eller personen vill ändra sin information. Om det inte är möjligt att göra sådana förändringar, och människor regelbundet blir påmind om den information om dem som sparats i systemet, kan vissa kännetecken – när de väl samlats in – finnas kvar i systemet, även om person inte längre skulle karakterisera sig själv på detta sätt i dag.

- Enligt [FN:s principer och rekommendationer om folk- och bostadsräkningar med anknytning till etnicitet](#) (punkt 4.185) ska man vid klassificeringen av etniska grupper/minoritetsgrupper även inkludera de mest specificerade nivåerna av etnisk tillhörighet/tillhörighet till en grupp, självupplevda grupper, regionala och lokala grupper samt grupper som vanligtvis inte betraktas som etniska grupper, såsom religiösa grupper och grupper baserade på nationalitet.
- Länder som samlar in uppgifter om etnicitet bör notera att en kodning i förväg eller en förklassificering av etniska grupper kan leda till att detaljerad information om en befolknings mångfald går förlorad vid tidpunkten för datainsamlingen, **såvida det inte är möjligt att registrera "andra" ospecificerade etniska identiteter/grupper och fritextsvar**. Efter samråd med alla relevanta romska organisationer i Bulgarien under genomförandet av FRA:s [undersökning EU-MIDIS II](#) användes till exempel ett uppvisningskort med 25 kategorier för självidentifiering när möjliga romska intervjupersoner kontrollerades vid tröskeln. Förteckningen innehöll till exempel följande kategorier: Rom, zigenare, lerlii, Demirdjii, Bakardjii, Dzambasi, Rudari/Ludari, Kopanari, Vlasi osv. Därför måste uppgiftsinsamlarna bestämma vilka kategorier som är viktigast och mest meningsfulla för de som svarar, vilket helst bör göras i samarbete med de samhällen/grupper från vilka uppgifterna ska samlas in.
- När ett alternativ med fritextsvar används för att samla in information om självidentifiering uppmanas uppgiftsinsamlare att beakta följande reservationer: 1) Människor tänker inte alltid spontant på sig själva i rasrelaterade eller etniska termer. 2) En öppen fråga ger ofta ett mycket stort antal svar som måste omklassificeras och komprimeras i ett nästa steg för att de ska kunna användas för ytterligare analys.
- Frågor om ras eller etnisk identitet bör ställas på ett sätt som gör det möjligt för den som svarar att se alla möjliga svarsalternativ innan beslut fattas³⁵.
- Enskilda bör ha möjlighet att lämna ut eller undanhålla information om sina personliga egenskaper. Detta innebär att det bör vara frivilligt för potentiella intervjupersoner att tillhandahålla personlig information om sin etniska tillhörighet, och de måste erhålla tydlig information om detta i de instruktioner som föregår frågan om hur de identifierar sig själva i rasrelaterade eller etniska termer.

Uppgifter bör samlas in med uppgiftslämnarens medgivande och det bör vara möjligt att avstå från att svara (t.ex. för att garantera fri självdeklaration av "ras eller etniskt ursprung", bör uppgiftslämnare tillåtas att ange "Ingen" eller "Ej deklarerad"³⁶). Deltagande bör ske på frivillig basis. Särskilt eftersom frågor om erfarenheter av rasism och diskriminering kan medföra känslomässiga ansträngningar och stress är det nödvändigt att undvika att lägga en alltför stor börda på intervjupersonerna.

- Uppgiftsinsamlare och organisationer/organ som medverkar vid datainsamling rekommenderas att utbilda sin personal (uppgiftsinsamlare och intervjuare samt dataanalytiker och tjänsteleverantörer). Detta skulle kunna omfatta utveckling av en

³⁵ FN:s ekonomiska kommission för Europa (Unecf) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#), s. 33.

³⁶ [FN:s principer och rekommendationer om folk- och bostadsräkningar med anknytning till etnicitet](#) (punkt 4.186).

onlineutbildningsportal. Etniska grupper kan uppmanas att tillhandahålla extern utbildning om medvetenhet.

- Datainsamlingen bör inte ha någon negativ inverkan utan bör genomföras enligt människorättsprincipen om att "inte orsaka skada". Information som samlats in genom tidigare samråd och deltagandeprocesser bör ses över för att undvika alltför stora bördor för utsatta grupper. Ett potentiellt hinder för deltagande, oavsett intervjusätt, skulle kunna vara att vissa minoritetsgrupper ofta blir kontaktade för att delta i undersökningar, men inte nödvändigtvis ser att detta medför några förändringar eller direkta fördelar. Uppgiftsinsamlare måste tydligt belysa vilka fördelar deltagandet medför och de viktigaste målen, minska farhågor om dataskydd och integritet och, när så är möjligt, visa vilka förändringar som har åstadkommit genom andra liknande undersökningar.
- Medlemsstaterna och relevanta uppgiftsinsamlare bör sträva efter att regelbundet utbyta god praxis om *hurvida* och *hur* information om självidentifiering i administrativa källor ska samlas in. Uppgifter om självidentifiering av ras/etniskt ursprung kan samlas in för administrativa ändamål eller i administrativa uppgiftskällor i vissa situationer. I ett fåtal länder (t.ex. Bulgarien, Ungern, Irland, Slovakien) har sådana uppgifter samlats in genom folkräkningar. I de flesta medlemsstater är administrativa datakällor emellertid i första hand beroende av information som baseras på indikatorer som visar på etnisk bakgrund eller invandrarbakgrund (för indikatorer, se vägledande princip nr 6).
- Uppgiftsinsamlare bör tillhandahålla tydlig, allmänt tillgänglig information om sin verksamhet, inbegripet hur forskningen är utformad och metod för datainsamling. Uppgifter som samlas in av statliga organ bör vara fritt tillgängliga för allmänheten³⁷.

Exempel på nationell praxis

I den [irländska folkräkningen från 2016](#) ställdes följande frågor om ras/etnisk självidentifiering:

Vilken etnisk grupp tillhör du?

A. Vit

1. Irländsk
2. Irländskt resandefolk
3. Annan vit bakgrund

B. Svart eller svart irländsk

1. Afrikansk
2. Annan svart bakgrund

C. Asiatisk eller asiatisk irländsk

1. Kinesisk
2. Annan asiatisk bakgrund

D. Annan, inbegripet blandad bakgrund

Ett offentligt samråd genomfördes 2019 för att se över innehållet i frågeformuläret inför nästa folkräkning. Till följd av detta samråd lades ytterligare kategorier till i frågan om etnicitet för romer, indier/pakistanier/bangladeshier, araber och blandade. Mer information finns i den fullständiga [rapporten från samrådet](#). Nedan återfinns den reviderade frågan om etnicitet för nästa folkräkning (planerad till 2022).

³⁷ OHCHR, 2018, [A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development, Förenta nationerna 2018, s. 14.](#)

Vilken är din etniska grupp/bakgrund?

A. Vit

1. Irländsk
2. Irländskt resandefolk
3. Rom
4. Annan vit bakgrund

B. Svart eller svart irländsk

5. Afrikansk
6. Annan svart bakgrund

C. Asiatisk eller asiatisk irländsk

7. Kinesisk
8. Indier/pakistanier/bangladeshier
9. Annan asiatisk bakgrund

D. Annan, inbegripet blandad grupp/bakgrund

10. Arabisk
11. Blandad, ange en beskrivning
12. Annan, ange en beskrivning

Dessutom ställs separata frågor för att mäta funktionsnedsättning och religion. Mer information finns i denna kopia av [formuläret för folkräkningen 2022](#).

På **Malta** kommer den nationella folkräkning som planeras för november 2021 att omfatta frågor om ras, religion och sexuell läggning. Särskilt när det gäller ras kommer frågeformuläret för folkräkningen att innehålla en fråga som uppmanar till självbestämmande svar. Detta är första gången sådan information samlas in på Malta, eftersom denna typ av information aldrig tidigare har samlats in genom folkräkningar eller andra nationella undersökningar³⁸.

I **Spanien** beställde generaldirektoratet för likabehandling och etnisk och rasrelaterad mångfald 2021 en studie "[Undersökning av den afrikanska befolkningen och ättlingar till denna i Spanien – Identitet och tillgång till rättigheter](#)" med fokus på hur människor med afrikanskt ursprung och ättlingar till dessa som bor i Spanien utövar och åtnjuter sina medborgerliga, politiska, sociala, kulturella och ekonomiska rättigheter, som en särskild social grupp och som potentiella offer för kollektiv diskriminering. Studien bygger på två onlineundersökningar som vänder sig till organisationer från den relevanta befolkningen och organisationer i det civila samhället, med frågor om erfarenheter av diskriminering och polisregistrering. I denna studie fanns en öppen fråga som gjorde det möjligt för människor med afrikansk härkomst som bor i Spanien att identifiera sig själva.

I **Italien** fokuserar [diskrimineringsundersökningen](#) också på etniska minoriteter och omfattar flera orsaker till diskriminering och flera områden i livet, såsom utbildning, sysselsättning, hälsa, tillgång till varor och tjänster samt politiskt deltagande. För att ta itu med den eventuella förekomsten av sårbara grupper kommer de registrerade att få möjlighet att identifiera sig själva på grundval av kännetecken såsom fysiska egenskaper, hälsotillstånd och funktionsnedsättning, att vara invandrare eller ättling till invandrare, etniskt ursprung och hudfärg, religiös tillhörighet, sexuell läggning eller könsidentitet.

³⁸ Malta Today (2021), "[Census to collect data on race, sexual orientation and religion for first time](#)", 13 maj 2021.

Kategoriseringssystemen medger mer än en kategori för identifiering samt även att uppgiftslämnarna får avstå från att svara eller svara "ingen". Detta projekt pågår fortfarande och en pilotundersökning planeras för 2021.

I **Italien** innehåller [undersökningen om inkludering av romer, sinti och resandefolk på bostadsmarknaden](#) data för att övervaka inkluderingen av dessa samhällen när det gäller bostadsförhållanden. Detta utgör en del av den nationella strategin för integrering av romer, sinti och resandefolk 2012–2020. Målet är att förbättra de statistiska kunskaperna om den romska befolkningen i Italien och utveckla ett system med indikatorer för att övervaka integrationspolitiken, med särskild inriktning på projektet för tillfälligt boende för romer. Övningens centrala principer är självidentifiering, frivillig och anonymiserad datainsamling och involvering av företrädare för romer genom den nationella plattformen för romska organisationer.

Det **kroatiska** folkhälsoinstitutet har inrättat [folkhälsoindikatorer för romer i Republiken Kroatien](#), ett system som kombinerar uppgifter från hälsodatabaser och register med etniska uppgifter. Genom att inrätta ett system som ger en realistisk bild av romernas hälsa från tillgänglig och rutinmässig folkhälsostatistik kan hälsoåtgärder som planeras med hjälp av realistiska indikatorer och bevis bli mer fokuserade och effektiva. Eftersom det inte förelåg någon rutinmässig övervakning av uppgifter i databaser och register om folkhälsa med avseende på etnicitet inrättades ett innovativt system för analys och rapportering om romernas hälsa genom denna åtgärd som ger insikter om sociodemografiska egenskaper.

Exempel från undersökningar från byrån för grundläggande rättigheter (FRA)

I byråns EU-MIDIS undersökningar som riktar sig till invandrare och deras barn används flera tillvägagångssätt när det gäller "ras eller etniskt ursprung".

1. För att göra ett urval och kontrollera möjliga intervjupersoner används uppgifter som grundas på indikatorer om uppgiftslämnarnas födelseland och deras föräldrars födelseland, eftersom det nästan inte finns några tillgängliga urvalsramar i medlemsstaterna (t.ex. adress eller individuella register) som omfattar uppgifter baserade på ras eller etniskt ursprung genom självidentifiering.
2. För att mäta självidentifiering använder byrån en kombination av separata enkäter där man ber uppgiftslämnarna om information om olika aspekter när det gäller gruppstillhörighet/anknytning på grundval av ras eller etniskt ursprung, enligt tabellerna nedan³⁹.
3. Byrån använder en rad frågor som mäter intervjupersonernas erfarenheter av diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung inom centrala områden i livet (se exempel från andra FRA-undersökningar enligt vägledande princip 6 i denna vägledning).

³⁹ Om en person är född i ett afrikanskt land söder om Sahara, placeras denne i FRA:s analys i kategorin "invandrare från Afrika söder om Sahara", oavsett i vilken utsträckning denne identifierar sig som europeisk istället för från Afrika söder om Sahara. Detta beror på den (icke-) tillgängliga informationen om etnisk/rasrelaterad identifiering i urvalsramarna samt att uppgiftslämnarnas födelseland och deras föräldrars födelseland måste användas som en tillnärmning för urvalsändamål.

Frågans formulering:

IN09	Självidentifiering som person av afrikansk härkomst eller svart person
	Skulle du beskriva dig själv som en person av afrikansk härkomst/en svart person?
	ENDAST ETT SVAR MÖJLIGT
1	Ja
2	Nej
-96	<i>Vill inte svara</i>
-97	<i>Förstår inte frågan</i>
-98	<i>Ej tillämpligt</i>
-99	<i>Vet ej</i>

Källa: EU:s undersökning om invandrare och deras efterkommande

RA02	Självidentifiering som medborgare/europé/medborgare i den svarandes födelse-land/föräldrarnas födelse-land	
	FRÅGA ALLA	
	Människor kan betrakta sig själva på olika sätt. Följande fråga handlar om hur du betraktar dig själv. På en skala från 1 till 5, där 1 motsvarar "inte alls" och 5 "mycket starkt", i vilken utsträckning känner du dig ...?	
	VISA KORT RA02 LÄS RA02_1 TILL RA01_5	
RA02_1	uropeisk	1 Inte alls
RA02_2	österrikisk	2
RA02_3	nigeriansk	3
...	...	4
...	...	5 Mycket starkt
...	...	<i>-96 Vill inte svara</i>
...	...	<i>-97 Förstår inte frågan</i>
...	...	<i>-98 Ej tillämpligt</i>
		<i>-99 Vet ej</i>

Källa: FRA EU MIDIS II

Byråns undersökning om grundläggande rättigheter – en undersökning av befolkningen i allmänhet i EU – innehöll en fråga om självidentifiering som en etnisk minoritet. I undersökningen frågades intervjupersonerna dessutom om deras födelseland och föräldrarnas födelseland.

r29	Huruvida tillhör en etnisk minoritet
	FRÅGA ALLA
	Anser du att du tillhör en etnisk minoritet i [LAND]?
	ENDAŠT ETT SVAR TILLÅTET
1	Ja
2	Nej
888	Vill inte svara
999	Vet ej

Källa: FRA:s enkät om grundläggande rättigheter

6. Användning av information som baseras på indikatorer vid insamling av uppgifter om ras eller etniskt ursprung (om självidentifiering inte är möjlig)

Bakgrund

Uppdelningen efter ras eller etniskt ursprung kräver en insamling av uppgifter om relevanta kännetecken. **Brist på eller ofullständiga** statistiska uppgifter om ras eller etniskt ursprung utgör ett problem, eftersom detta gör det svårt att bedöma följande:

1. Den faktiska omfattningen/förekomsten av utmaningar som etniska minoriteter eller grupper som grundas på ras möter (såsom rasism, diskriminering, strukturella ojämlikheter inom centrala områden i livet, brottslighet och trakasserier på grund av fördomar samt diskriminerande profilering från brottsbekämpande myndigheter).
2. Effektiviteten från lagstiftningen och politiken som genomförs för att bekämpa ojämlikhet, diskriminering och rasism.

Eftersom kategoriseringar av ras eller etniskt ursprung utgör sociala konstruktioner finns det som redan nämnts ingen självklar betydelse eller mätning, och således inte någon allmän lösning när det gäller insamling av uppgifter som bygger på socialt konstruerade åtskillnader⁴⁰.

Den viktigaste frågan är emellertid inom vilka kategorier nackdelar och ojämlikhet förekommer – exempelvis födelseland, nationalitet, hudfärg, religion eller alla tillsammans? Och i vilken utsträckning representerar de kategorier som används för jämlikhetsstatistik alla missgynnade personer och grupper på ett meningsfullt och korrekt sätt i fråga om ras eller etniskt ursprung? Representationen bygger på invånarantal/uppgifter från folkräkningar och genom dessa kan den politiska makten ifrågasättas. En korrekt räkning möjliggör därför en korrekt representation, och en korrekt representation ger ett korrekt skydd.

⁴⁰ Makkonen, T. (2017), [European Handbook on Equality Data \(reviderad 2016\)](#).

Utmaningar

- Av olika skäl (historiska, rättsliga osv.) används *begreppet ras inte vid datainsamlingen* [i de flesta EU-medlemsstater]. *Det sätt på vilket ras eller etniskt ursprung tolkas påverkar det skydd som föreskrivs i likabehandlingsdirektivet och ger information huruvida behandling som förefaller grundas på indikatorer såsom invandrarstatus, nationalitet, språk och vissa religiösa metoder anses utgöra direkt eller indirekt, öppen eller förtäckt diskriminering*⁴¹.
- De flesta administrativa källor använder indikatorer för ras eller etniskt ursprung, såsom medborgarskap/nationalitet, födelse land, föräldrarnas födelse land, språk. Enligt Uneces [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#), kan emellertid användning av uppgifter som grundas på indikatorer vara utmanande för vissa grupper och måste hanteras med försiktighet. Till exempel kan uppgifter som grundas på nationalitet vara en mycket svag indikator för etnicitet på grund av politiska skillnader när det gäller medborgarskap, eller för ursprungsbefolkningar eller inhemska etniska grupper⁴².
- Användning av indikatorer innebär därför en risk för ”**undertäckning**”. Om jämlikhetsstatistik till exempel endast baseras på födelse land eller nationalitet (som en indikator för etnicitet/etniskt ursprung) kommer den inte att omfatta andra typer av nackdelar och ojämlikhet som kan uppstå när det gäller hudfärg, ras eller etniskt ursprung och religion, för att bara nämna några stycken. Eller om uppgifter om födelseort används för att visa hur covid-19 påverkar minoriteter som grundas på ras eller etniskt ursprung kommer inte risker för människor med afrikansk härkomst i andra eller tredje generationen att omfattas. Det föreligger således en skillnad mellan vad som kan visas genom indikatorer och vad som skulle vara relevant att veta.
- Användning av indikatorer medför risk för homogenisering. Till exempel har *EU-medborgare ”med invandrabakgrund”, ”nya etniska grupper eller etniska minoritetsgrupper” eller ”utlänningar” en gemensam egenskap, nämligen att de står i ett motsatsförhållande till ett land eller majoritetsbefolkningens etniska ursprung i det landet. Dessa kategorier är även vilseledande, eftersom minoriteter samlas under en enda enhet, utan någon undersökning om de verkligen hör ihop*⁴³. När forskare använder indikatorer bör de därför fundera över hur deras kategorival påverkar dataanalyserna.
- Indikatorer strider mot principen om självidentifiering och kan därför inte representera en mångfald i fråga om ras eller etniskt ursprung i samhället. Exempelvis kanske inte variabeln ”födelse land” är en effektiv och fungerande indikator för etnicitet efter 10–15 års vistelse i bosättningslandet för varaktigt bosatta i första generationen.
- Invandrar(bakgrund), språk, utbildningsnivåer och uppgifter om fattigdom är inte effektiva indikatorer för att mäta diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung⁴⁴. Länder som vägrar att samla in uppgifter baserade på ras eller etniskt ursprung i samband med

⁴¹ Farkas, L, (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#), Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 6.

⁴² FN:s ekonomiska kommission för Europa (Uneces) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#), s. 70.

⁴³ Farkas, L, (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#), Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 38.

⁴⁴ Se ovan, s. 6.

diskriminering inskränker därför på ett konstgjort sätt tolkningen av lika rättigheter och närmare bestämt det effektiva genomförande av icke-diskrimineringslagarna.

- Diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung handlar inte om hur människor definierar sig själva utan om hur andra ser/uppfattar dem. I detta fall är det identifieringen från tredje part som är relevant, men denna information är svår att samla in i en folkräkning.

Riktlinjer

- I avsaknad av lämpliga urvalsramar är det enda sättet att undersöka minoriteter grundade på ras eller etniskt ursprung ofta att använda information som grundas på indikatorer.
- *För att mäta (o)jämlighet kan det vara lika viktigt att identifiera den uppfattade rasen och etniska ursprunget som den självidentifierade. (Upplevd) ras är en viktig del när det gäller erfarenheterna av diskriminering av afro-européer och europeiska muslimer samt av romerna⁴⁵.*
- Med hänsyn till romernas mycket segregerade levnadsförhållanden i flera medlemsstater, vilket påverkar hela mikroregioner, skulle uppgifter om fattigdom/inkomst kunna användas som en indikator, särskilt i kombination med geografiskt läge⁴⁶.
- Användningen av indikatorer bör vara transparent och information om detta bör vara allmänt tillgänglig. Till exempel bör den tekniska (meta)informationen för datainsamlingen kompletteras med informerande noter för dataanvändare, som förklarar definitionerna och begränsningarna från de indikatorer som tillämpas.
- Om den människorättsbaserade principen om självidentifiering inte kan tillämpas, bör uppgiftsinsamlare överväga att förfina och öka antalet indikatorer/kategorier i befintliga datakällor och analyser, för att säkerställa en omfattande täckning av olika befolkningsgrupper.
- Med tiden bör indikatorer fasas ut och datasystemen stärkas.
- Uppgiftsinsamlare och dataanvändare behöver flera och kompletterande datakällor med jämlighetsdata som bygger på ras eller etniskt ursprung, för att möjliggöra en effektiv övervakning av genomförandet av icke-diskrimineringslagstiftningen. Med hänsyn till de varierande sätten att praktiskt fastställa ras eller etniskt ursprung krävs dock ytterligare anpassning eller samordning mellan olika datakällor och över tiden för att öka jämförbarheten (se vägledande princip nr 3).

Exempel på nationell praxis

- Omfattande exempel på nationell praxis finns i rapporten [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#).

⁴⁵ Farkas, L, (2017), [Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#), Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 6.

⁴⁶ Se ovan.

7. Insamling av uppgifter om diskriminering på grund av etniskt ursprung/ras inom centrala områden i livet

Uppgifter från FRA:s undersökningar visar regelbundet arten av erfarenheter av ojämlikhet och ras-/etnisk diskriminering i hela EU och deras omfattning. De innehåller hänvisningar till de grunder för diskriminering och områden som omfattas av den tillämpliga icke-diskrimineringslagstiftningen i alla EU:s medlemsstater (till exempel likabehandlingsdirektivet och direktivet om likabehandling i arbetslivet)⁴⁷.

Uppgifter från FRA visar vidare att förekomsten av rasdiskriminering/etnisk diskriminering konstant ligger på en hög nivå, både över tid och mellan olika befolkningsgrupper i olika medlemsstater. Av uppgifterna framgår också att offer för diskriminering av flera skäl, däribland att inte veta vart de ska vända sig, tenderar att inte rapportera incidenter som de upplever till någon myndighet eller något organ⁴⁸.

Till följd av detta är incidenter till stor del inte synliga för institutioner som har en rättslig skyldighet att bistå offer för diskriminering, inbegripet likabehandlingsorgan. Denna företeelse, som också är känd som bortfall av faktiska fall av diskriminering, medför en stor utmaning när det gäller att ge en tillförlitlig bild av förekomsten av rasdiskriminering/etnisk diskriminering, eftersom det innebär att endast en liten del av den faktiska diskriminering som människor som befinner sig i riskzonen upplever är synlig ("toppen av isberget"). Den bästa uppskattningen av de faktiska förhållandena erhålls därför genom undersökningsdata.

Uppgifter från FRA:s undersökningar visar också exempelvis att många romer, resandefolk, muslimer, judar och invandrare och deras efterkommande inte med säkerhet kan ange om de upplever diskriminering på grund av sin ras eller etnicitet, istället för sin religion eller tro. Uppgifter från FRA visar också konsekvent att många människor i hela EU utsätts för flerfaldig intersektionell diskriminering baserat på en varierande kombination av grunder. *Intersektionell diskriminering* är en situation där det föreligger flera typer av diskriminering som samtidigt samverkar med varandra på ett sådant sätt att de är oskiljaktiga och därigenom uppkommer särskilda nya typer av diskriminering⁴⁹.

⁴⁷ Likabehandlingsdirektivet förbjuder direkt och indirekt diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung. I artikel 3 anges beträffande direktivets tillämpningsområde att det är tillämpligt på anställning och yrkesutövning, yrkesutbildning, arbetsvillkor och medlemskap i arbetstagar- eller arbetsgivarorganisationer, socialt skydd, inklusive social trygghet samt hälso- och sjukvård, sociala förmåner, utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, inklusive bostäder. Direktivet om likabehandling i arbetslivet förbjuder direkt och indirekt diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. I artikel 3 anges beträffande direktivets tillämpningsområde att det är tillämpligt på områdena anställning och yrkesutövning, yrkesutbildning, arbetsvillkor och medlemskap i arbetstagar- eller arbetsgivarorganisationer.

⁴⁸ FRA (2021), *Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the equality directives*. Luxemburg, Publikationsbyrån, s. 13. Enligt Kimberlé Crenshaw erkänner kommissionen att enskilda personer kan tillhöra flera missgynnade grupper samtidigt och eventuellt drabbas av särskilda former av diskriminering. Se även Europeiska jämställdhetsinstitutets definitioner av "multipel diskriminering" på <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1297?lang=sv> och "intersektionell diskriminering" på <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1492?lang=sv>.

⁴⁹ Se ovan, s. 11.

Bakgrund

Objektiva, tillförlitliga och jämförbara data som dokumenterar erfarenheter av ojämlikhet och diskriminering är ett viktigt verktyg för evidensbaserat beslutsfattande. Som redan angetts ger indikatorer sällan en tillförlitlig bild av diskriminering som påverkar grupper grundade på ras och etniska minoriteter. Att samla in uppgifter om olika gruppers erfarenheter av diskriminering på olika grunder och inom olika områden av livet är ett av de effektivaste sätten att bedöma om antidiskrimineringslagstiftningen har genomförts på ett effektivt sätt. Det är ett kraftfullt verktyg för att övervaka i vilken utsträckning rasistiska eller etniska fördomar tillämpas, till exempel när det gäller tillgång till sysselsättning, bostäder, utbildning, hälsa, varor och tjänster samt vid möten med brottsbekämpande myndigheter.

Processer såsom attribuering eller tillskrivning, andrafiering, gruppering och stereotyper skapar, inrättar eller påför ras eller etnisk härkomst. Rasrelaterad eller etnisk identitet kan avvika från den identitet som uppfattas eller antas av en tredje part. Identiteten är flytande och kan ändras med tiden. Detta påverkar dock inte nödvändigtvis hur denna person uppfattas⁵⁰. En viss gruppering är oundviklig vid insamling och analys av statistiska uppgifter och kan vara nödvändig. Uppgiftsinsamlare och användare av sådan gruppering måste dock vara medvetna om de risker som sådana val i fråga om gruppering kan medföra.

Riktlinjer

- Samtliga frågor om erfarenheter av diskriminering bör föregås av en definition av diskriminering. Det är också viktigt att uppgiftslämnarna när som helst under datainsamlingen kan gå tillbaka till denna specifika definition. För detta krävs att uppgiftsinsamlare ser till att uppgiftslämnarna kan få tillgång till och förstå den definition som tillhandahålls (antingen genom att använda ett kort som kan visas eller ett alternativ som kan läsas upp högt vid en personlig intervju eller genom informationsrutor i onlineundersökningar).
- Standardisera frågeformatet. Frågor om rasdiskriminering/etnisk diskriminering bör följa samma logik som frågor om diskriminering på andra grunder.
- Separata frågor om erfarenheter av diskriminering inom olika områden (t.ex. sysselsättning, utbildning, hälsa, bostäder, tillgång till varor och tjänster, tillgång till rättslig prövning osv.) bör föredras istället för att enbart ställa en allmän fråga om diskriminering, utan att specificera några områden.
- Genom att beräkna förekomsten av diskriminering inom olika områden blir det även möjligt för beslutsfattare att utveckla och genomföra skraddarsydd antidiskrimineringspolitik på sina respektive områden. Förutom förmågan att fokusera på specifika politikområden kan separata frågor om olika områden i livet hjälpa uppgiftslämnarna att komma ihåg relevanta incidenter. Om bara en enda fråga ställs, kan en del intervjupersoner annars huvudsakligen koncentrera sig på sysselsättnings- eller utbildningsrelaterade situationer och glömma bort bostäder eller butiker och tjänster. När det gäller brottsoffer har det visat sig att mer specifika frågor ger en större generell förekomst än vad som kan uppnås genom att ställa färre, mer allmänna frågor.
- Frågor om erfarenheter av diskriminering bör helst ställas för minst två olika tidsperioder, så att uppgiftslämnarna kan skilja mellan kortsiktiga och långsiktiga erfarenheter (t.ex. under 12

⁵⁰ Farkas, L. (2017), [The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#), Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 37.

eller 24 månader eller under fem år före undersökningen).

Ett sådant tillvägagångssätt har visat sig öka uppgifternas tillförlitlighet och giltighet genom att uppgiftslämnarna kan rapportera om relevanta erfarenheter under olika faser av deras liv⁵¹. Dessutom kan besvarandet av frågor om erfarenheter av diskriminering på kort sikt bidra till att kontrollera om nyligen genomförda åtgärder är effektiva. Vid fastställandet av tidsperioderna kan uppgiftsinsamlarna också beakta definitionen av vissa särskilt relevanta indikatorer i detta sammanhang, t.ex. indikator [10.3.1 i agenda 2030 för hållbar utveckling](#) (vars syfte är att fastställa andelen av befolkningen som rapporterar att de personligen har känt sig diskriminerade eller trakasserade under de senaste tolv månaderna). Dessutom kan tidsperioder också väljas på ett sätt som möjliggör en jämförelse med resultaten från andra undersökningar, såsom de undersökningar som FRA regelbundet utför.

- För att fånga upp intensiteten eller återkommande erfarenheter av diskriminering kan uppgiftsinsamlare fråga uppgiftslämnarna hur ofta de, under en viss tidsperiod, utsattes för rasdiskriminering eller etnisk diskriminering.
- Ordningsföljd och uppföljning av frågor: Vi rekommenderar att avsnittet om diskriminering inleds med en definition. Frågor om attityder bör placeras före frågor om erfarenheter och sedan frekvens och reaktioner (t.ex. klagomål och i så fall till vem).
- För att identifiera flerfaldig och intersektionell diskriminering bör förekomsten av diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung analyseras i förhållande till och i kombination med förekomsten av diskriminering av andra skäl.⁵² Ta vederbörlig hänsyn till [riktlinjerna om förbättring av insamlingen och användningen av jämlikhetsdata](#), särskilt riktlinje nr 6 "Säkerställa att jämlikhetsdata är uttömmande", där det rekommenderas att medlemsstaterna införlivar mätning av flerfaldig och intersektionell diskriminering i alla befintliga system för datainsamling. Till exempel bör uppgifter som samlas in om funktionsnedsättning helst omfatta information om ras eller etniskt ursprung, kön, ålder och andra potentiella egenskaper som kan medföra en större risk för diskriminering på grund av flera faktorer eller intersektionella ojämlikheter. Denna typ av analys kräver i allmänhet ett större urval för stabila resultat, och en rad olika källor kan övervägas, inklusive stora undersökningar, administrativa och länkade data.
- Medlemsstaterna uppmanas att inkludera insamling av erfarenheter av rasdiskriminering/etnisk diskriminering i alla EU-undersökningar och nationella undersökningar (såsom arbetskraftsundersökningen och EU:s statistik om levnadsvillkor), genom att inkludera frågor/moduler om diskriminering. Detta kan göras antingen genom att införa enskilda variabler/undersökningsfrågor som särskilt mäter uppfattad rasdiskriminering/etnisk diskriminering eller genom att regelbundet använda problembaserade undersökningsmoduler, för att täcka de olika frågor som har samband med

⁵¹ Se t.ex. FRA (2014), [Violence against women: an EU-wide survey Main results](#), Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, (2015).

⁵² Enligt Kimberlé Crenshaw erkänner kommissionen att enskilda personer kan tillhöra flera missgynnade grupper samtidigt och eventuellt drabbas av särskilda former av diskriminering. i Europeiska kommissionen (2007), [Tackling Multiple Discrimination - Practices, policies and laws](#), Luxemburg: Byrån för Europeiska kommissionens officiella publikationer, 2007, s. 15.

rasdiskriminering eller etnisk diskriminering, trakasserier, rasism och diskriminerande profileringsmetoder som grundas på fördomar.

- Deltagande- och svarsfrekvensen från en undersökning ökar avsevärt *när ämnet i studien är av direkt intresse för uppgiftslämnarna, vilket är fallet när det gäller upplevd diskriminering*⁵³.
- Genomföra bakgrundsforskning innan datainsamlingen. Inför varje datainsamling utgör insamlingen av bakgrundsuppgifter och information om sammansättningen och koncentrationen av de grupper som ska undersökas en viktig uppgift innan man utarbetar och fattar beslut avseende utformningen av eventuella undersökningar. Ett välgrundat beslut om hur urvalet kan utformas på bästa möjliga sätt kan endast fattas efter en omfattande kartläggning av den målgrupp som ska undersökas i varje land⁵⁴.
- Främja utbyte av god praxis för att mäta erfarenheter av diskriminering.

Exempel på nationell praxis

Genom den **irländska** modulen för [jäbställdhet och diskriminering](#) (för första kvartalet 2019) ställdes frågor om diskriminering på centrala områden i livet, inklusive diskriminering på arbetsplatsen, tillgång till och behandling inom offentliga och privata tjänster, utbildning, bostäder, hälsa, transporter och kontakter med polisen. För att mäta erfarenheter av diskriminering på arbetsplatsen ställdes följande frågor (på samma sätt i alla miljöer):

DISCRIM_1 "Har du personligen känt dig diskriminerad på arbetsplatsen under de senaste två åren?"
1. Ja/ 2. Nej/ 3. Inte tillämpligt (arbetar inte, har inte arbetat de senaste två åren)/ 4. Vet ej

IF DISCRIM_1=1 -> VARFÖR

VARFÖR "Varför tror du att du blev diskriminerad – var det på grund av din/ditt ...?" (Flera svar tillåtna)

1. Kön
2. Civilstånd
3. Familjesituation (t.ex. gravid eller på grund av barn eller andra underhållsberättigade)
4. Religiösa övertygelse
5. Sexuella läggning
6. Ålder
7. Funktionsnedsättning
8. Ras (inklusive hudfärg, nationalitet, etniskt eller nationellt ursprung)
9. Tillhörighet till det s.k. resandefolket (Traveller Community)
10. Annat (ange närmare)

Uppföljningsfrågor frågar om diskrimineringens art, frekvens, hur allvarliga effekter den har fått och om åtgärder har vidtagits (t.ex. ett klagomål eller en rättslig åtgärd).

I **Tyskland** inledde Each One Teach One (EOTO), en gemenskapsbaserad organisation, [#Afrozensus](#) i samarbete med Citizens for Europe (CFE) för att undersöka situationen och erfarenheter av diskriminering från människor med afrikansk härkomst (inklusive svarta, afrikanska och människor med afrikansk härkomst i Tyskland). Projektet finansierades av Tysklands federala

⁵³ FRA (2017), [Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Technical Report](#), Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 93.

⁵⁴ FRA (2017), [Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Technical Report](#), Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2017, s. 92.

antidiskrimineringsbyrå (FADA). Den består av en onlineundersökning och kvalitativ forskning (expertintervjuer och fokusgrupper). Frågeformuläret från onlineundersökningen innehåller olika moduler. En av dem är utformad för att i detalj fånga upp erfarenheter av diskriminering på olika grunder inom alla relevanta områden i livet. Projektet är utformat som en panel och EOTO planerar att upprepa onlineundersökningen i framtiden för att mäta rasism mot svarta över tid.

I **Tyskland** syftar [Rassismusmonitor](#) – ett nytt projekt från DeZIM-Institut (det tyska centrumet för integrations- och migrationsforskning), som finansieras av det federala ministeriet för familjefrågor, äldre medborgare, kvinnor och ungdomar – till att undersöka orsakerna till, omfattningen av och konsekvenserna av rasism i Tyskland. Syftet med detta projekt är att tillhandahålla ett effektivt verktyg för övervakning av rasism genom att kombinera kvantitativa, kvalitativa och experimentella metoder. Utöver representativa befolkningsundersökningar och särskilda undersökningar som riktar sig till personer som påverkas av rasism kommer man att tillämpa rättsliga, statistiska, socialpsykologiska och andra tvärvetenskapliga metoder.

Norge genomförde sin första nationella [befolkningsundersökning om livskvalitet](#) 2020, där intervjupersonerna tillfrågades om de upplevde att de hade behandlats sämre än andra (diskriminering) de senaste tolv månaderna. Svaren fördelades bland intervjupersoner med *invandrarbakgrund*, *norskfödda med invandrarföräldrar* och *resten av befolkningen*. De svarande ombads sedan att välja ”skäl för diskriminering” från följande förteckning:

- Ålder
- Kön
- Hälsoproblem, sjukdom, skada
- Funktionsnedsättning
- Etnisk bakgrund
- Hudfärg
- Religion/övertygelse
- Politiska åsikter
- Sexuell identitet

Exempel från FRA:s undersökningar

[Mätning av diskriminering i FRA:s EU-MIDIS undersökningar](#). I EU:s MIDIS-undersökningar och uppföljande undersökningar av romer, romer och resandefolk samt invandrare och deras efterkommande tillfrågas intervjupersonerna om de hade känt sig diskriminerade av ett eller flera skäl – hudfärg, etniskt ursprung eller invandrarbakgrund, religion eller religiös övertygelse, kön, ålder, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ”andra” skäl – inom olika områden och verksamheter. När de söker arbete, på arbetsplatsen, inom utbildning eller i kontakt med personal vid sina barns skola, vid tillgång till hälso- och sjukvård, i samband med bostäder och när de använder offentliga eller privata tjänster (såsom kollektivtrafik, administrativa myndigheter, vid tillträde till nattklubbar, restauranger eller hotell och när de befinner sig i eller går in i en butik).

Intervjupersoner som rapporterade diskriminering på minst en av tre specifika grunder – hudfärg, etniskt ursprung eller invandrarbakgrund samt religion eller religiös övertygelse – ombads att lämna ytterligare uppgifter om händelsen, med tillämpning av det allmänna begreppet ”etnisk bakgrund eller invandrarbakgrund”. Den allmänna termen ”etnisk bakgrund eller invandrarbakgrund” pekar på rasdiskriminering/etnisk diskriminering, såsom diskuterats i denna vägledning.

Frågornas ordalydelse och ordningsföljd

Undersökningen omfattar en definition av diskriminering som visas för de svarande innan de tillfrågas om sina faktiska erfarenheter av diskriminering, vilken har följande lydelse: *Jag vill ställa några frågor om mänskliga rättigheter. En grundläggande rättighet är att alla ska behandlas lika. Men vissa människor kan ändå uppleva diskriminering. Med diskriminering menar vi när någon behandlas ofördelaktigt jämfört med andra på grund av hudfärg, ålder, kön, sexuell läggning, funktionsnedsättning, etniskt ursprung, religion eller religiös övertygelse.*

Frågetexten för intervjupersoner som varit arbetssökande under de fem år som föregick undersökningen hade följande lydelse: *När du har sökt arbete under de senaste fem åren⁵⁵, har du någonsin känt dig diskriminerad av något av följande skäl? Ange alla tillämpliga alternativ.*

1 Hudfärg eller ras

2 Etnisk bakgrund eller invandrabakgrund

3 Religion eller religiös övertygelse

4 Ålder (t.ex. för ung eller för gammal)

5 Kön (t.ex. för att du är man eller kvinna)

6 Funktionsnedsättning

7 Sexuell läggning (såsom att vara homosexuell, lesbisk eller bisexuell)

8 Könsidentitet eller könsuttryck (detta omfattar t.ex. transpersoner, transvestiter eller icke-binära personer) – IF CAPI: INTERVJUARE LÄS FÖRKLARINGEN/IF CASI/ONLINE: INFORMATIONSKNAPP: Till exempel, någon som föddes som pojke men senare känner sig som en flicka/kvinna eller född som en flicka och senare känner sig som en pojke/man. Eller någon som bär kläder som vanligtvis är utformade för det motsatta könet.

9 Annat (var god specificera): ÖPPEN TEXTRUTA ANGE SKÄL

10 Jag har inte känt mig diskriminerad av någon anledning i den här situationen

-96 – Vill inte svara

-97 – Förstår inte frågan

-99 – Vet ej

Intervjupersoner som rapporterade diskriminering på minst en av de tre specifika grunderna – 1) hudfärg eller ras, 2) etnisk bakgrund eller invandrabakgrund, 3) religion eller religiös övertygelse – ombads lämna ytterligare uppgifter om händelsen, om ett klagomål har framförts och i så fall till vilken institution/vilket organ.

8. Tillhandahålla tillräckliga budgetmedel för regelbundna undersökningar för insamling av jämlikhetsdata om ras/etniskt ursprung, särskilt när det inte är möjligt att samla in administrativa uppgifter

Bakgrund

Regeringarna måste se till att jämlikhetsdata samlas in regelbundet för att övervaka efterlevnaden av skyldigheterna enligt EU-lagstiftningen, även när det inte är möjligt att samla in administrativa uppgifter. I dessa fall måste tillräckliga medel anslås på nationell/regional nivå för att samla in jämlikhetsdata om ras/etniskt ursprung genom regelbundna nationella/regionala undersökningar som genomförs av ett behörigt organ (dvs. ett organ med relevant forskningsexpertis och kapacitet).

Riktlinjer

- Om någon regelbunden insamling av jämlikhetsdata på grundval av ras eller etniskt ursprung inte görs genom administrativa källor eller undersökningar, kan medlemsstaterna säkerställa

⁵⁵ I FRA:s undersökningar frågas om erfarenheter av diskriminering under två perioder, nämligen 12 månader och fem år före undersökningen.

tillräckliga medel för att samla in sådana uppgifter genom en omfattande nationell undersökning vart fjärde till femte år. En sådan undersökning bör uppfylla följande krav:

- Vara representativ för alla relevanta politiska målgrupper för uppdelning på grundval av ras eller etniskt ursprung.
 - Sträva efter att vara representativ när det gäller mångfalden i samhällen/grupper i ett land som identifierar sig själva i fråga om ras eller etniskt ursprung.
 - Även sträva efter att omfatta befolkningar och grupper som definieras som ”svåra att nå”, inklusive människor som lever i fattigdom. Detta skulle också innebära att undersökningsinstrumentet (frågeformulär + annat material för arbetet på fältet) översätts till relevanta språk för dessa grupper samt att samhällsorganisationer, medlare och intervjuare från dessa grupper involveras⁵⁶.
 - Baseras på ett tillräckligt stort urval som möjliggör en mer detaljerad dataanalys för att identifiera geografiska skillnader och (intersektionell) ojämlikhet. Detta innebär att urvalets nettostorlek bör vara tillräckligt för att möjliggöra ytterligare uppdelning av data med avseende på geografisk fördelning, ålder, kön och utbildning.
 - Kunna framställa tillförlitliga och giltiga data för alla politiskt relevanta målgrupper – det vill säga använda aktuella riktlinjer och standarder för mätning av undersökningar och kartläggning (urval) för populationer som är svåra att nå ut till.
- Regelbundna undersökningar som samlar in jämlikhetsdata med anknytning till ras eller etniskt ursprung kan genomföras antingen som en oberoende undersökning med särskild inriktning på befolkningsgrupper som identifierar sig själva i fråga om ras eller etniskt ursprung, eller som en del av en allmän undersökning om likabehandling (dvs. en undersökning som i stor utsträckning även omfattar andra skyddade egenskaper). Detta kan göras på nationell (och, i förekommande fall, regional) nivå av ett behörigt organ, ett statistiskt institut eller en forskningsorganisation som har relevant forskningskapacitet och expertis, i enlighet med tidigare angivna vägledande principer (inklusive kartläggning och behovsbedömningar osv.).

Exempel på nationell praxis

I **Italien** genomförde Istat 2015 en undersökning om ”[integrering av andra generationen](#)”, som samfinansierades av inrikesministeriet och Europeiska fonden för integration av tredjelandsmedborgare.

År 2021 inledde **Luxemburg** en nationell [undersökning om erfarenheterna av rasism och etnisk rasdiskriminering](#) som ska behandla följande frågor: Hur utbredd är rasism och etnisk diskriminering i Luxemburg? Vilka grupper av människor berörs främst? I vilka sammanhang och situationer uppfattar invånarna diskriminerande handlingar och behandling? Var och hur kan åtgärder vidtas för att bekämpa dessa frågor?

The survey is coordinated by the Ministry of Family, Integration and the Greater Region, implemented by the Luxembourg Institute of Socio-Economic Research (LISER), with the participation of the *Centre d'étude et de formation interculturelles et sociales* (CEFIS).

⁵⁶ FN:s ekonomiska kommission för Europa (Unece) (2020), [Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#), s. 70.

Ett frågeformulär kommer att lämnas till 15 000 slumpmässigt utvalda invånare, med en överrepresentation av utsatta befolkningsgrupper. Undersökningen kommer att vara tillgänglig på fem språk – franska, luxemburgska, tyska, engelska och portugisiska – och kommer främst att genomföras online. Det gäller både infödda luxemburgska personer och personer med invandrarbakgrund.

Frågeformuläret innehåller frågor om de svarandes personliga egenskaper, deras inställning till rasism, deras åsikter om invandring och mångfald, deras uppfattning om etnisk rasdiskriminering i Luxemburg, genom upplevelser i egenskap av vittne eller offer. De uppgifter som samlas in vid undersökningen kommer att användas för att identifiera inom vilka sektorer det krävs särskilda åtgärder. De kommer också att beaktas vid utarbetandet av politiska rekommendationer för att bekämpa rasism och diskriminering. Dessa frågor bedöms på flera områden, såsom sysselsättning, bostäder, tillgång till hälso- och sjukvård, utbildning och sociala nätverk: [racism \(liser.lu\)](https://www.liser.lu/racism).

I Norge medfinansierade det norska ministeriet för barn, ungdomsfrågor och familjefrågor 2020 en nationell [undersökning om livskvalitet](#), tillsammans med Norges hälsovårdsdirektorat. Undersökningen innehåller frågor om livskvalitet, tillfredsställelse med den egna fysiska och psykiska hälsan samt optimism inför framtiden och känslan av betydelse och engagemang i vardagslivet osv. Undersökningen upprepades 2021 och kommer förhoppningsvis att genomföras igen i framtiden, antingen varje år eller med större mellanrum.

Ytterligare etiska överväganden avseende insamling av uppgifter baserade på ras eller etniskt ursprung⁵⁷

- **Alla svarande måste delta frivilligt.** Det är särskilt viktigt att se till att målgrupperna inte känner sig hotade genom att bli kontaktade för att delta i undersökningen, tvingade eller skyldiga att delta av rädsla för negativa konsekvenser, och ett eventuellt deltagande bör inte urholka förtroendet för myndigheterna. För många i målgrupperna kan det dessutom utgöra en okänd upplevelse att delta i forskning och detta medför en risk för känslor av skam eller rädsla. Därför är det av avgörande betydelse att bygga upp förtroende.
- **Användning av samhällsorganisationer, medlare och intervjuare från samma grupp.** Även om de kan bidra till att främja undersökningen på grund av deras ställning och inflytande i sina samhällen är det viktigt att se till att målgrupperna inte känner sig pressade att delta och därför bör man noga överväga innan man exempelvis förlitar sig på religiösa ledare. När det gäller inbördes intervjuer är det värt att notera att en del samhällen kan vara små, och att en intervju med någon från samma etniska grupp kan medföra integritetsproblem eller ovilja att besvara känsliga frågor på ett sanningsenligt sätt.
- På samma sätt är ett **informerat samtycke att delta och rätten att inte besvara en fråga** avgörande. Det finns ett **behov av tydlig kommunikation som förklarar forskningen på ett tydligt och begripligt sätt**. Intervjupersonerna måste erbjudas ett enkelt och tydligt sätt att avstå från en undersökning.
- Att skapa en **säker miljö där uppgiftslämnarna kan besvara frågor i sin egen takt, i avskildhet, utan rädsla för att andra medlemmar i hushållet eller förbipasserande ska höra**, bygger upp förtroende, förbättrar uppgiftslämnarens upplevelse och leder i slutändan till bättre uppgifter.

⁵⁷ Baserade på FRA:s erfarenheter av undersökningar av befolkningsgrupper och (etniska) minoriteter som är svåra att nå samt invandrare och deras efterkommande.

- **Matchning av intervjuare** (inklusive könsmatchning, språkmatchning eller migrationserfarenheter) kan öka svarsfrekvensen och acceptansen bland de svarande och därmed förbättra forskningsresultaten.
- **Utbildning för intervjuare** bör omfatta moduler för mångfald och antirasism, för att minimera risken för obehag vid kontakter med intervjupersoner.
- Principerna om att undvika skada bör också utvidgas till att omfatta intervjuarna. När **intervjuare besöker hem** från okända personer under projektet utsätter de sig själva för en viss risk och kan träffa uppgiftslämnare för vilka intervjun utlöser traumatiska minnen.
- Information om till **stöd tjänster** är viktig vid kontakter med den mest sårbara delen av samhället, såsom personer som kan ha upplevt förtryck, våld eller sexuella övergrepp och som fortfarande kan vara i fara.
- I vissa länder **betraktas frågan om etnisk självidentifiering som särskilt känslig och svår**. Vi rekommenderar att de svarande varnas för detta innan de tillfrågas, så att de får möjlighet att hoppa över den helt och hållet om de så önskar.
- Länder och uppgiftsinsamlare uppmuntras att stödja och främja **”ägarerätt till data”** bland minoriteter grundade på ras eller etniskt ursprung, till exempel genom samarbete med etniska grupper med avseende på dataanalys, presentation och spridning av resultat.

KONTAKTA EU

Personligt besök

Det finns hundratals Europa direkt-kontor i hela EU. Hitta ditt närmaste kontor på https://europa.eu/european-union/contact_sv

Telefon eller e-post

Europa direkt är en tjänst som svarar på dina frågor om Europeiska unionen. Kontakta tjänsten på något av följande sätt:

- Ring det avgiftsfria numret: 00 800 6 7 8 9 10 11 (en del operatörer kan ta betalt för samtalet)
- Ring det vanliga numret: +32 22 99 96 96
- Fyll i e-postformuläret: https://europa.eu/european-union/contact_sv

INFORMATION OM EU

På nätet

På Europa-portalens finns det information om EU på alla officiella EU-språk: https://europa.eu/european-union/index_sv

EU-publikationer

Du kan ladda ner eller beställa EU-publikationer på <https://op.europa.eu/sv/publications>. Om du behöver flera exemplar av en kostnadsfri publikation kan du kontakta Europa direkt eller ditt lokala informationskontor (se https://europa.eu/european-union/contact_sv).

EU-lagstiftning och därmed sammanhängande handlingar

Tillgång till rättsinformation från EU, inbegripet all EU-lagstiftning sedan 1952 på samtliga officiella språk, ges via Eurlex: <http://eur-lex.europa.eu>

Öppna data från EU

På EU:s portal för öppna data (<http://data.europa.eu/euodp/sv>) finns dataserier från EU. De får laddas ned och användas fritt för kommersiella och andra ändamål.

